

Sinikka Tuomi

NUOREN ITSENÄISTYMISSPROSESSIN TUKEMINEN OSANA
LASTENKOTITYÖTÄ

Sosiaalialan koulutusohjelma
Lastensuojelun suuntautumisvaihtoehto
2016

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

NUOREN ITSENÄISTYMISSPROSESSIN TUKEMINEN OSANA LASTENKOTITYÖTÄ

Tuomi, Sinikka
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Maaliskuu 2016
Ohjaaja: Virtalaine, Matti
Sivumäärä: 42
Liitteitä: 7

Asiasanat: sijaishuolto, itsenäistymisprosessi, itsenäistyminen

Opinnäytetyö on tehty yhdestä Lounais-Suomen sijaishuollon laitoksesta. Tavoitteena oli selvittää miten kyseisessä laitoksessa tuetaan nuorta itsenäistymisprosessissa. Tarkoituksena oli tehdä opas tukemaan ohjaajien työtä nuorten itsenäistämiseksi.

Opinnäytetyössä keskitytään nuorten itsenäistymiseen sijaishuollon piirissä. Lastensuojelun sijaishuollolla tarkoitetaan tässä opinnäytetyössä lastensuojelulain mukaisesti huostaanotettujen lasten ja nuorten hoitoa ja huolenpitoa kodin ulkopuolella lastensuojelulaitoksessa, perhekodissa tai sijaisperheessä.

Opinnäyte on lähestymistavaltaan laadullinen. Tutkimuksellisen taustoituksen lisäksi on haastateltu kyseessä olevan sijaishuollon yksikön neljää ohjaajaa sekä kolmea laitoksesta itsenäistynyttä nuorta. Jälkihuollon näkökulma saatiin lastenkodissa järjestetyssä tapaamisessa. Tapaamisessa olivat paikalla jälkihuollon ohjaajat sekä jälkihuollon esimies.

Tämä opinnäytetyö keskittyy yhden sijaishuollon laitoksen käytäntöihin sekä laitoksen työntekijöiden ja poismuuttaneiden nuorten haastatteluihin. Haastateltavia ohjaajia oli neljä ja poismuuttaneita nuoria kolme. Tulokset ovat siksi viitteellisiä, vain suuntaa antavia eikä niitä voi laajemmin yleistää.

Nuoren itsenäistämisen prosessi on laaja osa-alue sijaishuollon työtehtävissä. Itsenäistymisprosessin onnistumiseen vaikuttavat niin fyysiset, psyykkiset kuin sosiaalisetkin osa-alueet. Opinnäytetyön haastatteluissa tuli esiin juuri tämä moninaisuus. Nuoren tulisi osata monia taitoja. Hänellä tulisi olla riittävästi tietoa monista eri elämän osaamisalueista, jotta itsenäisen elämän aloittaminen olisi mahdollisimman sujuvaa.

Nuorilla on mahdollisuus jälkihuollon tukeen muutettuaan pois lastenkodista. Nuoria tulisi informoida jälkihuollon tarjoamista tukipalveluista mahdollisimman hyvin jotta he motivoituisivat vastaanottamaan tämän heille tarjottavan tuen. Työntekijöiden haastatteluissa tuli vahvasti esille yksilöllisen ohjauksen tarve. Jokainen nuori on yksilö ja tarvitsee tukea sekä apua eri elämäntilanteiden osa-alueilla.

SUPPORTING ADOLESCENT'S PROCESS OF BECOMING INDEPENDENCE IN CHILD CARE UNIT

Tuomi, Sinikka

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in Social services

March 2016

Supervisor: Virtalaine, Matti

Number of pages: 42

Appendices: 7

Key words: foster care, becoming independent, independence

The Bachelor's thesis was carried out in one foster care unit in southwestern city in Finland. The purpose was to determine how the foster care unit supports the young people's independence process.

The focus of the Bachelor thesis is the act of becoming independent in a foster care unit. Foster care in this Bachelor thesis means the children who are taken into a custody and are taken care of in a foster care unit, a foster home or in a substitute family.

The study is qualitative. In addition to theory there are interviews of four employers of the foster care unit and three young people who were customers of the same child care unit.

After care's point of view was achieved in a meeting. The meeting was arranged in the foster care unit. There were counselors and the supervisor of the aftercare at the meeting.

The Bachelor thesis is focused in one child care unit. Results are therefore referentials and can't be generalized.

Supporting the process of becoming independent is a wide area in the foster care unit's duties. Physical, physical and social areas influence one's process of becoming independence. The responses showed this wideness of the independence process. Young peoples should have many skills. They should have enough information of different areas of life in order to make independency as fluent as possible.

Once an adolescent moves out of the foster care unit they are entitled to support of aftercare. Adolescents should have enough information about aftercare so that they would be motivated to accept the support of aftercare.

Employers' interview strongly indicates the need for personal guidance. Every adolescent is an individual and requires personal support and guidance.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTAA	7
3 OPINNÄYTETYÖN TAVOITEET.....	8
4 ITSENÄISTYMISPROSESSIIN LIITTYVIÄ NÄKÖKULMIA	9
4.1 Sosiaalinen kehitys.....	10
4.2 Nuoruudessa kehittyvä käsitys itsestä aikuisena yksilönä	11
4.2.1 Identiteetin kehittyminen	11
4.2.2 Itsetunnon kehittyminen.....	13
4.2.3 Nuoruuden kehityskriisi	14
4.3 Vastuun kehittyminen tärkeänä osana itsenäistymistä.....	15
4.4 Raha-asioiden hallinnan tärkeys itsenäistymisen edellytyksenä.....	16
5 ITSENÄISTYVÄN NUOREN ROOLIKARTTA	18
6 AIEMPIÄ TUTKIMUKSIA JA SELVITYKSIÄ NUOREN ITSENÄISTYMISESTÄ	20
7 LASTENKODIN MERKITYS LAPSEN JA NUOREN KASVUN TUKEMISESSA	23
7.1 Lapsen asema sijaishuollossa.....	25
7.2 Läheisverkoston merkitys itsenäistyville nuorelle	25
7.3 Nuoren valmentaminen lastenkodista itsenäiseen elämään	26
8 JÄLKIHUOLLON MERKITYS ITSENÄISTYMISEN TUKEMISESSA.....	28
9 TUTKIMUSMENETELMÄ JA AINEISTON KERUU	30
9.1 Kvalitatiivisen lähestymistavan perustelut.....	30
9.2 Haastateltavat ja tutkimusaineiston keruu.....	31
10 HAASTATTELUAINEISTON JÄSENTÄMINEN	32
10.1 Lastenkodista itsenäistyneiden nuorten haastattelut	32
10.1.1 Itsenäistymisen tukeminen lastenkodissa.....	32
10.1.2 Tukitoimet nuoren muuton jälkeen	33
10.1.3 Nuorten käsityksiä koko itsenäistymisprosessin tukemisesta.....	34
10.2 Lastenkodin ohjaajien haastattelut	35
10.2.1 Itsenäistymisen tukeminen viimeisenä lastenkotivuotena	35
10.2.2 Jälkihuoltoon siirtyminen.....	36
10.2.3 Työntekijöiden ajatuksia itsenäistämisprosessista	36
10.3 Yhteistapaaminen jälkihuollon työntekijöiden kanssa.....	37
11 LASTENKODIN KIRJALLINEN OHJEISTUS ITSENÄISTYMISVAIHEESTA	38
12 TYÖNTEKIJÖIDEN KÄYTTÄMIÄ TYÖMENETELMIÄ.....	39

13 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	40
LÄHTEET.....	42
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Sijaishuollon piirissä kasvavat nuoret ovat vaarassa syrjäytyä koulutus- ja työelämästä. Nämä nuoret eivät välttämättä halua sijaishuollon loputtua, että heidän elämäänsä enää kontrolloidaan. Matka aikuiseen elämään sijaishuollon laitoksesta onkin usein mutkikas. Nuoret tarvitsevat tukea ja apua moneen asiaan. Laitokseen tulevan lapsen iästä riippumatta on jo tuossa vaiheessa hoidon suunnittelussa tähdättävä siihen, että hoito tukee lapsen selviytymistä itsenäisessä elämässä. Tämä on pitkäjänteistä ja suunnitelmallista työtä. (Timonen-Kallio 2000, 1,8)

Millainen voi olla huostaanotetun lapsen tulevaisuus ? Rekisteritutkimusaineisto vuonna 1987 syntyneistä mahdollistaa seurata kyseisenä vuonna syntyneiden lasten elämää heidän 21-vuotispäiväänsä saakka. Kodin ulkopuolelle sijoitettuina olleet lapset näyttivät menestyvän heikommin useilla hyvinvoinnin osa-alueilla, kuin omilla kodeissaan kasvaneet lapset. Kaikkein vaikeinta kiinnittyminen yhteiskuntaan oli niillä nuorilla, jotka sijoitettiin kodin ulkopuolelle ensimmäistä kertaa teini-ikäisinä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen Kansallinen syntymäkohortti 1987 – tutkimuksessa seurattiin kaikkia vuonna 1987 syntyneitä (noin 60 000 lasta) sikiökaudelta vuoden 2008 loppuun asti. Tämä tehtiin suomalaisten viranomaisrekisterien avulla (Kansallinen syntymäkohortti –tutkimus, 2012, 22-23).

Kun arvioidaan aikuisiässä tapahtuvaa yhteiskuntaan kiinnittymistä, kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset eivät ole yhdenvertaisia kodeissaan kasvaneiden lasten kanssa. Mistä kaikesta tämä johtuu ? Mitkä ovat olleet huostaanottoon johtaneet syyt? Millaisia traumoja lapsi on mahdollisesti joutunut kokemaan ? Näihin kysymyksiin ei ole yksiselitteisiä vastauksia. Jokainen huostaanotto ja sitä mahdollisesti seurannut kodin ulkopuolelle sijoittaminen ovat yksilöllisiä tilanteita. Olivat syyt sitten mitä tahansa, on selvää, että nämä lapset tarvitsevat runsaasti tukea kasvamiseen ja kehittymiseen. Tämä vaatii sijaishuollon työntekijöiltä tietämystä lapsen ja nuoren kasvun sekä kehityksen eri vaiheista. Tämä tietämys on

edellytyksenä sille, että näiden lasten ja nuorten hoito osataan suunnitelmallisesti toteuttaa itsenäistymistä tukevasti.

Sijaishuollon päättyessä nuori joutuu kohtaamaan kaksi vaativaa vaihetta, nimittäin luopumisen ja aloittamisen. Nuori luopuu sijaishuoltopaikan tutusta ympäristöstä ja henkilökunnasta samaan aikaan, kun hänen tulisi aloittaa oma itsenäinen elämä. Nämä ovat vaativia tunnetason projekteja, joihin nuorta tulee osata valmistaa. Nuori on voinut tottua tuen ja avun jatkuvaan läsnäoloon sekä hän on mahdollisesti luonut tunnesiteitä lastenkodin ohjaajiin sekä muihin siellä asuviin lapsiin/nuoriin. Henkisen tuen lisäksi nuori tarvitsee intensiivistä, tarpeisiin vastaavaa konkreettista tukea, jotta sekä irroittautuminen, että itsenäisen elämän aloittaminen sujuisivat mahdollisimman hyvin (Känkänen 2009, 239)

2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTAA

Ajatus aihealueeseen perehtymiseen sai alkunsa oltuani mukana yhdessä keskustelussa. Istuin iltaa kahden nuoren kanssa. Toinen heistä oli jo muuttanut omaan asuntoon, toinen asui lastenkodin itsenäistymisasunnossa. Keskustelimme itsenäistymisestä ja sen haasteista. Lastenkodista poismuuttanut nuori kertoi olleensa suuressa myymälässä ostamassa shampoota. Yksinkertainen asia vai onko sittenkään? Tämä nuori oli tottunut valitsemaan shampoonsa lastenkodin alakerran varaston hyllyltä. Vaihtoehtoja hyllyssä oli suunnilleen neljä. Nuori kertoi, kuinka hän oli seissyt shampoohyllyn edessä tuossa marketissa ja kuinka vaikeaa oli ollut valita kymmenistä eri vaihtoehtoista. Aikaa hän kertoi menneen tähän valintaan runsaasti. Tästä lähti ajatus siitä, että vaikka yritämme tarjota nuorille kodinomaista hoitoa sekä huolenpitoa, sitovat toimintaamme laitosmaiseta olosuhteet, ne saattavat erota paljonkin kodinomaisesta toiminnasta.

Itsenäistymisen tukeminen on aihealue, mikä on yksi tärkeä kokonaisuus omassa työssäni. Lastenkodissa työskentelevien työntekijöiden ensisijainen tavoite on

perheen jälleenyhdistäminen. Valitettavan harvoin tämä kuitenkaan onnistuu. Toinen tärkeä tavoite on nuoren itsenäistymisen tukeminen. Sillä, miten pystymme tukemaan lastenkodista poismuuttavaa nuorta, on kauaskantoisia vaikutuksia.

Olemme käyneet aiheesta monia keskusteluja työyhteisössä. Keskusteluissa on ilmennyt, että itsenäistymistä tuetaan eniten, erityisesti nuoren viimeisenä lastenkotivuonna, vuosien mittaan käytännössä opituilla työtavoilla. Useimmiten ne ovat työntekijöiden niin sanottua hiljaista tietoa. Työyhteisöstä on lähivuosina eläköitymässä näitä pitkäaikaisia työntekijöitä joiden mittava työkokemus ei välttämättä siirry nuoremmille, lyhyemmän aikaa työssä olleille. Laitoksen työntekijät olivat yhtä mieltä siitä, että tämä tieto sekä käytännöt pitäisi kerätä kirjalliseen muotoon, kaikkien ohjaajien saataville.

Ajankohtaiseksi tämän aihealueen tekee muun muassa se, että nuorten osuus huostaanotetuista on jatkuvasti lisääntynyt (Heino 2009, 57). Huostaanottoja 15 -17 vuotiaiden ikäryhmässä oli 1033 vuonna 2009, kun taas vuonna 2000 vastaava luku oli vajaa 500 nuorta (Tilastokeskuksen www-sivut 2015). Lastenkodeista itsenäiseen elämään siirtyvien nuorien määrä on näin ollen lisääntynyt. Tämä aiheuttaa myös paineita itsenäistymisen tukemisen näkökulmasta. Kaiken kaikkiaan lastensuojelun tilastoraportin (2013) mukaan vuonna 2013 Suomessa kodin ulkopuolella oli sijoitettuna 18 022 lasta ja nuorta. Näistä lapsista ja nuorista huostaanotettujen määrä oli 10 735. Vuonna 2013 laitoshuoltoon sijoitettuna on ollut kaiken kaikkiaan 7 035 lasta ja nuorta, joista Turun laitoksissa 422 lasta ja nuorta. (Lasten suojelu 2013 tilastoraportti liitteinen). Itsenäistymisen tukeminen koskee siis kaiken kaikkiaan useita tuhansia lapsia ja nuoria.

3 OPINNÄYTETYÖN TAVOITEET

Tavoitteena on parantaa ja yhtenäistää lastenkodin tarjoamaa tukea lastenkodista poismuuttavan nuoren itsenäistämiseksi. Tähän tähdätään luomalla yhtenäistä, strukturoitua käytäntöä ohjaajien oppaan muodossa. Tarkoituksena on (teorian sekä

olemassa olevan tutkimustiedon valossa) saada haastatteluiden avulla tietoa lastenkodista poismuuttaneiden nuorten itsenäistymisprosessiin liittyvistä kokemuksista.

Oleellista oli saada lastenkodista poismuuttaneiden nuorten ääni kuuluviin: millaisia valmiuksia nuoret olivat mielestään saaneet itsenäiseen elämään ja millaisia mahdollisia parannusehdotuksia heillä oli.

4 ITSENÄISTYMISSPROSESSIIN LIITTYVIÄ NÄKÖKULMIA

Nuoren itsenäistymiseen vaikuttavat moninaiset fyysiset, psyykkiset sekä sosiaaliset tekijät. Nuoren itsenäistymisprosessi on moniulotteinen kokonaisuus. Nuoruuden kehitysvaiheessa lapsi kehittyy fyysisiltä ja psyykkisiltä ominaisuuksiltaan kohti aikuisuutta. Yhden mallin mukaan nuoruusvaihe sijoittuu 12-22 ikävuoden väliin . Nuoruusiällä voi olla suuriakin yksilöllisiä eroja. Toisella se alkaa jo kymmenvuotiaana, kun taas toisella 16 vuoden iässä tai myöhemmin. Sen lisäksi, että keho muuttuu, myös motoriikka ja aivojen toiminta kehittyy. Tämä vaikuttaa siihen, että tarkkaavaisuutta ja keskittymiskykyä vaativat toiminnot helpottuvat. Myös päättelytaidot, joita tarvitaan ongelmanratkaisussa monipuolistuvat. Aivojen muistitoiminnoissakin tapahtuu muutoksia, jotka mahdollistavat lapsuuden muistojen jäsentymisen laajemmiksi sisäisiksi malleiksi itsestä ja ympäristöstä. Näiden muutosten vuoksi täytyy nuoren muodostaa uusi sisäinen malli ulkomuodostaan. (Anttila ym. 2003, 126-132)

Nuoren psyykkinen kasvu on sekä voimakasta kehittymistä että ajoittaista psyykkisten toimintojen taantumista. Tällä tarkoitetaan sitä, että lapsuudenaikaiset toiveet, onnistumiset, epäonnistumiset ja traumat työstetään uudelleen. Kun nuori pystyy kohtaamaan lapsuusaikanaan kokemansa traumat aikaisempaa kehittyneemmällä tavalla ja henkisesti valmiimpana, voidaan monet näistä traumaista korjata. Nuoruuden kehityksellisenä päämääränä on saavuttaa itsenäisyys.

Jotta nuori saavuttaa itsenäisyyden, tulee hänen ratkaista ikäkautensa tehtävät, jotka ovat:

1. vanhemmista irrottautuminen, sekä vanhempien löytäminen uudelleen aikuisella tasolla
2. muuttuvan ruumiinkuvan, seksuaalisuuden sekä seksuaalisen identiteetin jäsentäminen
3. turvautuminen ikätovereiden apuun nuoruusiän kasvun ja kehityksen aikana. (Aalberg & Siimes 2007, 67-68)

Lastenkodin ohjaajan on hyvä tiedostaa, että lapsuuden ajan toiveet ja myös koetut traumat tulevat tämän edellä mainitun, psyykkiseen kasvuun liittyvän takauman myötä, uudelleen työstettäviksi. Näiden aiheiden uudelleen työstämiseen tulee tarjota mahdollisuus nuoren ollessa tässä kohdassa kehitystä. Koska tätä kehitysvaihetta ei voi suoraan linkittää mihinkään tiettyyn ikään, edellyttää se ohjaajalta aitoa läsnäoloa sekä herkkyyttä.

4.1 Sosiaalinen kehitys

Ihmisen vuorovaikutustaidot ovat yleisiä edellytyksiä sosiaalisille taidoille ja elämässä onnistumiselle. Keskeisiä prosesseja vuorovaikutustilanteissa ovat tunteiden (omien sekä muiden) havaitseminen ja käsittely, omien emotionaalisten reaktioiden hallinta sekä käsittely ja kyky asettua toisen asemaan. Sosiaaliset taidot ovat opittuja taitoja. (Laine 2005, 114)

Sosiaalisia taitoja opitaan arjen vuorovaikutustilanteissa. Varhaislapsuudessa vuorovaikutuksen merkitys on erittäin suuri. Osallisuuden kokeminen, kuuluminen ryhmään, ryhmässä toimiminen ja hyväksytyksi tuleminen ovat tunteita, mitkä ovat perusedellytyksiä ihmisarvon kokemiselle. (Ihme 2009,139) Sosiaalinen kehitys nähdään nykyään prosessina, joka jatkuu läpi elämän. Tähän kehitykseen vaikuttaa lapsen ja nuoren sosiaalinen ympäristö (Laine 2005, 125).

Vuorovaikutustaitoja voi oppia läpi elämän. Tämä on siinä suhteessa lohdullista, että vaikka lapsella tai nuorella olisi puutteita vuorovaikutustaidoissaan, voi hän oppia

niitä edelleen. Lastenkodissa tarjoutuu tähän tilaisuuksia päivittäin. Lasten ja nuorten kanssa keskustellaan paljon. Jokaiselta kysytään päivän tapahtumista ja mahdollistetaan näin keskustelu. Näissä keskusteluissa hyvin usein pohditaan sitä, miksi jotain tapahtui, mistä mikäkin johtui. Usein lapsille tulkitaan heidän tunteitaan ja näin opetellaan nimeämään eri tunnetiloja. Tunteiden tunnistamisen avulla on helpompaa ymmärtää syy-seuraus –suhteita eri tilanteissa. Tunteiden tunnistaminen ja syy-seuraus –suhteiden ymmärtäminen luovat pohjaa vuorovaikutustaidoille. On mahdotonta olla mukana vuorovaikutustilanteessa, jos ei ymmärrä eikä osaa tulkita toisen eikä liioin omia tunteitaan.

Sosiaalisten taitojen lisäksi nuoruusiän sosiaaliseen kehitykseen kuuluu etäännyminen vanhemmista ja vastaavasti lähentyminen ikätovereihin. Vanhemmilta odotetaan edelleen huolenpitoa. Tämän huolenpidon tulisi kuitenkin kannustaa nuorta itsenäistymään. (Anttila yms. 2005, 137)

4.2 Nuoruudessa kehittyvä käsitys itsestä aikuisena yksilönä

Fyysisten sekä sosiaalisten muutosten myötä nuorille muotoutuu uusi minäkäsitys. Fyysisiä muutoksia ovat vartalon muuttuminen aikuisen vartaloksi. Sosiaalisia muutoksia ovat vanhemmista erkaantuminen, kaveripiirin tärkeyden lisääntyminen ja itsenäistymisen tarve. Käsitys itsestä saattaa muuttua niin paljon, että se voi mahdollistaa monista lapsuuden ongelmista, kuten ujoudesta ja arkuudesta, vapautumisen. Nuoruusiässä minäkuva monipuolistuu. Nuori pystyy vähitellen löytämään itsestään uusia puolia. Hän kykenee ajattelemaan minkälainen hän on fyysisesti, sosiaalisesti, emotionaalisesti ja niin edelleen. Mitä monipuolisempi nuoren minäkäsitys on, sitä paremmin se suojaa nuorta esimerkiksi masennukselta. (Anttila yms. 2005, 139)

4.2.1 Identiteetin kehittyminen

Identiteetin kehitys on monivaiheinen ja sisältää toisiaan seuraavia kriisi- ja sitoutumisvaiheiden kausia. Onnistuneeseen identiteettiin kuuluu kokemus psyykkisestä, fyysisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista sekä luottamus tämän

hyvinvoinnin jatkumiseen elämän eri tilanteissa. Tätä kautta mahdollistuu myöhäisnuoruuden (19–22 vuotta) psyykkinen aikuistuminen. Onnistuneen identiteetin omaava ihminen osaa ottaa muut huomioon, kykenee kantamaan vastuuta ja pystyy toimimaan yhteiskunnan sääntöjen mukaisesti, siitä huolimatta, että hän kokee elämässään vastoinkäymisiä. Samoin kuin minäkäsitys, identiteetti muodostuu suhteessa yksilön omiin fyysisiin ominaisuuksiin, vanhempiin, ystäviin, läheisiin, kouluun, työuraan sekä maailmankatsomukseen. (Anttila yms. 2005, 141,144)

Identiteettiä ja minää on hankala erottaa toisistaan. Sekä minä että identiteetti ovat niinsanottuja yläkäsitteitä minään liittyvässä käsitteistössä. Kumpaankin sisältyy sekä minäkäsitys, että itsetunto. Identiteetissä korostuu myös persoonan ulkopuoliset tekijät ja minässä tärkeinä ovat yksilölliset, persoonan sisäiset tekijät. Todenmukainen ja integroitunut minäkäsitys toimii oppaana yksilöllisessä toiminnan säätelyssä. Minäkäsityksessä erotetaan tavallisesti kolme osa-aluetta:

- Reaaliminäkäsitys: tiedostettu, todellinen käsitys siitä, millainen minä olen
- Ihanneminäkäsitys: millainen minä haluaisin olla ja
- Normatiivinen minäkäsitys: millaisena muut minun mielestäni minua pitävät tai millaisen muut haluaisivat minun olevan. (Laine 2005, 22)

Identiteetti tarkoittaa sitä, millaiseksi itsemme koemme. Jos ihmisen itsellensä asettamat odotukset ja tarpeet ovat tasapainossa ulkoapäin tulevien odotusten ja tarpeiden kanssa, kehittää tämä kokemusta omana itsenä olemisesta. Tärkeä seikka ehjän identiteetin rakentumiselle on myös se, etteivät ulkoapäin tulevat ristiriitaiset paineet kasva liian suuriksi. Tämän vuoksi läheisten, ystävien, harrastuspiirin sekä koulun henkilökunnan tulisi ymmärtää miten monelta taholta ja monenlaisia odotuksia yksilöön voi samanaikaisesti kohdistua. Martikainen (2007) esittää kysymyksen siitä, voisivatko nämä odotukset olla neuvoteltavissa. (Martikainen 2007, 149-150)

4.2.2 Itsetunnon kehittyminen

Vahva itsetunto auttaa ihmistä selviytymään elämässä paremmin. Ihminen, jolla on vahva itsetunto käsittelee joustavasti ongelmia sekä pettymyksiä. Hän tuntee omat vahvuutensa ja heikkoutensa. Hän toimii rakentavasti eikä repivästi. (Aho 1996, 86)

Hyvä itsetunto tarkoittaa itsensä arvostamista.. Kun ihminen tuntee ja hyväksyy sekä vahvuutensa että heikkoutensa on hänellä hyvä itsetunto. Kuitenkin hänen käsityksensä itsestä on myönteinen ja hän arvostaa itseään. Reasonerin (1982) teorian mukaan itsetunto muodostuu viidestä ulottovuudesta:

1. Turvallisuuden tunteet (security) eli ihmisen hyvä olo ja luottamus muihin muutostilanteissa
2. Itsensä tiedostaminen (selfhood, identity) eli kuinka hyvin ihminen tuntee roolinsa, yksilöllisyytensä sekä moninaisuutensa ja on ylpeä yksilöllisyydestään
3. Yhteenkuuluvuuden tunteet (affiliation) eli samaistuminen johonkin ryhmään tai yhteisöön, sekä tietoisuus ryhmän tai yhteisön hyväksynnästä
4. Tehtävä- ja tavoitetietoisuus (mission, purpose) eli vastuun ottaminen, aloitteellisuus, ongelmanratkaisutaidot sekä realististen tavoitteiden asettaminen
5. Pätevyyden tunteet (competence) eli onnistumisen kokemukset, joiden kautta yksilö kokee olevansa taitava ja arvostettu, jolloin hän uskaltaa ottaa riskejä ja sietää pettymyksiä (Laine 2005, 26-27)

Ihmisellä on vahva itsestunto silloin, kun edellä mainitut viisi osa-aluetta ovat hallinnassa. Itsetunnon vahvistamisen lähtökohtana voitaisiin pitää sitä, että kasvattaja tuntee kaikki viisi osa-aluetta. Kasvattajan tulee myös muistaa, että itsetunnon vahvistaminen vie aikaa. (Aho 1996, 58)

Sosiaalisessa vuorovaikutuksessa saatu palaute vahvistaa itsetuntemusta. Tämä ohjaa realististen tavoitteiden asettamiseen ja tätä kautta vahvistaa onnistumisen kokemuksia. Itseluottamus kasvaa ja pätevydentunne vahvistuu onnistumisien kautta. Tämä vahvistaa ihmisen uskallusta asettaa itselleen uusia tavoitteita. (Ihme 2000, 56)

Lapset ja nuoret, joiden parissa lastenkodissa työskennellään, tarvitsevat hyvin usein vahvistusta itsetunnolle. Lastenkodissa työskentelevien työhön kuuluu myös tämän huomioiminen. Vahvistamalla lapsen ja nuoren itsetuntoa vahvistamme samalla heidän selviytymistään itsenäisessä elämässä.

4.2.3 Nuoruuden kehityskriisi

Erik H. Erikson (1902-1994) kehitti teorian ihmisen psykososiaalisesta kehityksestä. Psykososiaalinen kehitys pitää sisällään sosiaalisuuden, tunne-elämän ja persoonallisuuden kehittymisen. Teorian mukaan elinkaarensa kuluessa ihminen kohtaa kahdeksan psykososiaalista kehityskriisiä. Kriisien onnistunut ratkaiseminen johtaa suotuisaan psykososiaaliseen kehitykseen. Kriisien selvittämättä jättäminen puolestaan hidastaa tai vaikeuttaa myöhempää kehitystä. Näistä kehityskriisistä nuoruuden kehityskriisin onnistunut ratkaisu tuottaa ehjän identiteetin. Toisaalta nuoruuden kriisin ratkaisun epäonnistuminen näyttäytyy roolien hajannuksena.

Jos nuori on kyennyt rakentamaan oman identiteettinsä, luomaan käsityksen itsestään, on nuoruuden kehityskriisi onnistuneesti ratkaistu. Epäonnistuminen nuoruuden kehityskriisissä saattaa näkyä mm. tietyssä roolissa pysymisenä, vaihteluna ristiriitaisissa rooleissa tai vaikeutena nähdä ajallista jatkumoa tulevaisuuden, nykyisyyden ja menneen välillä. Varhaisaikuisuuden kehityskriisin ratkaisussa oleellista on nuoren muodostama läheinen suhde lapsuuden perheen ulkopuoliseen henkilöön. Lisäksi tähän liitetään yksinäisyyden sietämisen tunne. Varhaisaikuisuuden kriisin ratkaisun epäonnistuminen puolestaan voi johtaa voimakkaaseen läheisten ihmissuhteiden välttämiseen. Taulukossa on esiteltyä sekä paras, että huonoin mahdollinen ratkaisu eri kehityskriiseihin. Realistisesti ratkaisut yleensä osuvat näiden välimaastoon.

Käytännön kannalta ei ole täysin epäonnistuneita tai onnistuneita kriisien ratkaisuja, vaan kyse on enemmänkin siitä, että kriisi saadaan ratkaistua joko paremmin tai huonommin (Anttila yms. 2005, 142).

Kehityskriisien lopputulosta ei voida ennalta määrätä. Yksilön on myös mahdollista työstää kaikissa vaiheissa edellisiäkin vaiheita. Näin ollen jokainen vaihe tuo mahdollisuuden korjata aiempia mahdollisia epäonnistumisia. (Ihme 2000, 32)

Identiteetin, minuuden ja itsetunnon kehittyminen on kaiken kaikkiaan moninainen prosessi. Ne kietoutuvat yhteen monilta osilta. Mitään selkeää rajanvetoa käsitteiden käytössä tai sisällössä ei ole, lähinnä on kyse vivahde- tai painotuseroista. Selkeimpänä piirtey kuva siitä, että kaikki kolme tukevat ja vahvistavat toinen toistaan. Jos edellä mainitut kehitysalueet vahvistuvat, myös itsenäistymiseen tarvittavat taidot kehittyvät.

4.3 Vastuun kehittyminen tärkeänä osana itsenäistymistä

Vastuunotto mainitaan itsenäisen elämän perusedellytyksenä. Vastuunottaminen on opeteltava taito, se ei tule automaattisesti. Osa nuoren kasvuprosessia on kasvamista vastuun ottamiseen, mikä tapahtuu vaiheittain, kehitystasolle sopivan tehtävän vastuun ottamisesta. Ensimmäisenä se on vastuuta siitä, että opitaan käymään wc:ssä. Lapsen kasvaessa vastuun tulisi kasvaa rinnalla. Otetaan vastuuta omien tavaroiden laittamisesta paikoilleen, vuoteen petaamisesta, omien jälkien korjaamisesta ja niin edelleen. Nuoren epävarmuus ja tietämättömyys saatetaan tulkita vastustamiseksi, vaikka kyseessä voi olla tilanne, missä nuorelle on annettu vastuuta ja valtaa sellaisessa tilanteessa, johon hän ei vielä kykene ilman tukea. Vastuuseen kasvaminen on prosessi, jonka häiriintyminen näkyy esimerkiksi ongelmatilanteina koulussa, kotona tai kavereiden kanssa. Se voi ilmetä myös nuoren häiriökäyttäytymisenä. (Huttunen 2007, 81-85)

Nuoren kehitystä haittaavina ja vaurioittavina tekijöinä mainitaan tässä asiayhteydessä kodinulkopuolisten sosiaalisten suhteiden puuttuminen, aikuisten tuen puuttuminen, vanhempien osaamattomuus olla jämäkästi vastuullisia vanhempia, liian sitovat vanhemmat, kohtuuttomien vaatimusten asettaminen nuorelle, epäonnistumisen sallimattomuuden sekä välinpitämättömän suhtautumisen nuoreen. (Huttunen 2007, 88)

Huttunen (2007, 83) tuo esiin vastuunoton portaittaisen, ikäkauteen sopivan lisäämisen tarpeellisuuden, jotta vastuunottokyky kasvaa lapsen kasvaessa. Tärkeää on antaa sopivasti vastuuta, koska liian suuren vastuun antaminen johtaa ongelmiin

puuttuvien taitojen takia. Lisäksi hän tuo esiin kohtuuttomien vaatimusten, sekä sosiaalisten suhteiden puuttumisen aiheuttamat ongelmat.

Lastekodissa vastuunottoa harjoitellaan esimerkiksi arkiaskareiden avulla. Alasteikäisten omalle vastuulle kuuluu vuoteen petaus aamuisin ja huoneen yleisjärjestyksestä huolehtiminen.

Ylä-asteelle siirryttäessä lapsen vastuulla on myös pyykkihuolto. Hänen pitää pestä omat pyykkinsä. Lisäksi hän kerran viikossa siivoaa oman huoneensa kokonaan sekä kerran kahdessa viikossa vaihtaa petivaattensa.

Edellä mainittujen arkiaskareiden lisäksi lastenkodissa on jaettu osa kotitöistä lapsille. Tällaisia töitä ovat ruokapöydän kattaminen sekä jälkien korjaaminen ruokailun jälkeen, iltapalan teko sekä esille laitto ja iltatiskien hoitaminen. Osaston keittiön ilmoitustaululla on lista, josta selviää kenelle lapsista mikäkin kotityö kuuluu. Kotityövuoro vaihtuu viikottain. Lapset ja nuoret saavat edellä mainittuihin tehtäviin tarvittavan opastuksen. Ohjaaja avustaa tarpeen mukaan.

4.4 Raha-asioiden hallinnan tärkeys itsenäistymisen edellytyksenä

Raha-asioiden hallitseminen on yksi nuoren itsenäistymisen edellytys. Nuorten kotitalouksien kulutusmenoista yli 50 % kuluu asumiseen, ruokaan ja liikenteeseen. Nuoret ovat joutuneet karsimaan muita kuluja ja tätä kautta muuta elämää. Yleisimmin taloudellisina ohjaajina sekä avustajina nuoren itsenäistymisvaiheessa toimivat vanhemmat. Näin ei kuitenkaan ole kaikkien nuorien kohdalla. Taloudellisen käyttäytymisen malli saadaan yleisimmin vanhemmilta. Vanhempien myönteinen vaikutus on tullut esiin monissa tutkimuksissa. Jos vanhemmilla ei ole taloudellista tietämystä eikä valmiuksia opastaa nuorta talousasioissa, on nuori vaarassa joutua taloudellisiin vaikeuksiin. (Peura-Kapanen, 2014)

Vanhempien lisäksi taloustietoutta tarjoavat peruskoulut. Kun peruskoulu on käyty, aikuistuvat nuoret jäävät ilman systemaattista talousopetusta. Sitä ei ole tarjolla toisen asteen koulutuksissa, kuten lukioissa tai ammattiopistoissa. Talousopetuksen lisäksi nuoret tarvitsisivat elämän siirtymävaiheessa runsaasti tietoa erityyppisistä

talousasioista. Informaatiota tulisi olla saatavilla silloin, kuin nuori sitä tarvitsee. Nuorten talousongelmien taustalta löytyy mm. vaihtuvat elämäntilanteet, kulutusta suosiva elämäntapa, impulssiostot sekä kyvyttömyys hoitaa omia talousasioita. Oman haasteensa tuovat helposti tarjolla olevat luotot. Nuorten luoton ottamiseen liittyy osaamattomuutta ja ymmärtämättömyyttä siitä, mitä tällaisen luoton ottaminen tarkoittaa. (Peura-Kapanen, 2014)

Lastenkodin tehtävänä on osaltaan opettaa lapselle ja nuorelle taloustaitoja. Ohjaajat toimivat vanhemman roolissa ohjattaessa lasta ja nuorta taloudellisuuteen. Käytännössä tämä pitää sisällään keskusteluja siitä, miten esimerkiksi ruokaa voidaan tehdä terveellisistä ja silti edullisista raaka-aineista. Viikonloppuisin tähän tarjoutuu myös konkreettisia mahdollisuuksia. Silloin ohjaaja voi lapsen tai nuoren kanssa suunnitella päivän ruoan, hankkia siihen tarvittavat ainekset ja valmistaa ruoan. Käytännön kokemusta on lastenkodissa tarjolla valitettavan vähän. Ruoka-ainehankinnoista vastaa kokki ja tavarat toimitetaan tukusta autolla. Lastenkodin yleisestä siisteydestä vastaavat laitosapulaiset ja kunnostuspuolesta kiinteistöhuolto.

Lastensuojelulain 55 § takaa lapselle kuukausittaiset käyttövarat. Käyttövarat määräytyvät lain mukaan ikäkausittain siten, että alle 15-vuotiaalle lapselle maksetaan hänen yksilöllistä tarvettaan vastaava määrä ja 15 vuotta täyttäneelle maksetaan käyttövaroina vähintään määrä, joka vastaa yhtä kolmasosaa elatustukilaissa säädetystä elatustuen määrästä. (Lastensuojelulaki 417/2007, 55§)

Käyttövarojen yhtenä tarkoituksena on nimenomaan opettaa lapselle rahan käyttöä, johon kuuluu myös vapaaehtoinen säästäminen. Lasta ei kuitenkaan tule, eikä voi pakottaa säästämään. Lapsen omaohjaaja sopii lapsen kanssa kuukausittaisen rahan käytöstä. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että lapsi saa sovitun summan käyttövaroistaan ennalta sovittuna viikonpäivänä. Näitä käyttövaroja ei ole tarkoitus käyttää lapsen harrastuksiin, koulunkäyntiin tai muuhun vastaavaan, vaan kyse on taskuraha-tyyppisistä varoista. Harrastuksiin ja opintoihin sekä kulttuurielämyksiin menevistä kuluista vastaa lastenkoti.

Käyttövarojen lisäksi lastensuojelulaissa on määrätty 77 §:ssä itsenäistymisvaroista, jotka koskevat sijaishuoltopaikasta itsenäistyvää nuorta. Säännöksen mukaan näitä

varoja voidaan kerryttää lapsen ja nuoren omista terveydenhuollon ja sosiaalihuollon asiakasmaksuista annetun lain mukaisista tuloista ja korvauksista. Tällaisia tuloja ovat esimerkiksi Kelan maksamat etuudet. Tilanteessa, jossa edellä mainittuja tuloja ei ole tai ne ovat riittämättömät, tulee sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen tukea sijoituksen päättyessä itsenäistyvää nuorta asumiseen, koulutukseen sekä muuhun itsenäistymiseen liittyvissä menoissa tarpeellisilla itsenäistymisvaroilla (Räty 2013, 1-2)

Näiden lisäksi lastenkodissa asuvalla nuorella on käytössään vuosittainen määräraha vaatteisiin. Vaateostokset tosin usein hoidetaan maksusitoumuskuitilla. Näissä puitteissa lastenkodissa asuvan nuoren on haasteellista opetella käyttämään rahaa, koska tilaisuuksia siihen on vain vähän.

Nuoret, jotka ovat täyttäneet 17 vuotta ja opiskelevat toisen asteen koulutuksissa, ovat oikeutettuja Kelan maksamaan opintorahan opintotukiosaan. Nämä opintotukeen oikeutetut nuoret saavat opintotuen omalle tililleen. Tämän lisäksi he ovat oikeutettuja kuukausirahaan. Lastensuojelulaitos maksaa opiskelijalle opintovälineet, bussikortin, terveydenhuoltoon liittyvät kulut sekä mahdollisesta harrastuksesta aiheutuvat kulut. Opintotuesta nuoren tulee siis maksaa muut henkilökohtaiset menot, kuten vaatteensa ja hygieniatarvikkeet. Tätä kautta nämä nuoret saavat viimeisenä lastenkotivuotenaan enemmän harjoitusta raha-asioiden hallintaan.

5 ITSENÄISTYVÄN NUOREN ROOLIKARTTA

Itsenäistyvän nuoren roolikartta soveltuu sekä nuoren kanssa työskentelyyn, että sijaishuollon työntekijöiden oman työnsä arviointiin sekä työskentelyn tavoitteiden suunnitteluun itsenäistymistä silmällä pitäen.

Itsenäistyvän nuoren roolikartta kuvaa osa-alueita, joiden hallintaa nuori tarvitsee itsenäistyessään. Roolikartassa on huomioitu sekä henkisen kasvun alueet että

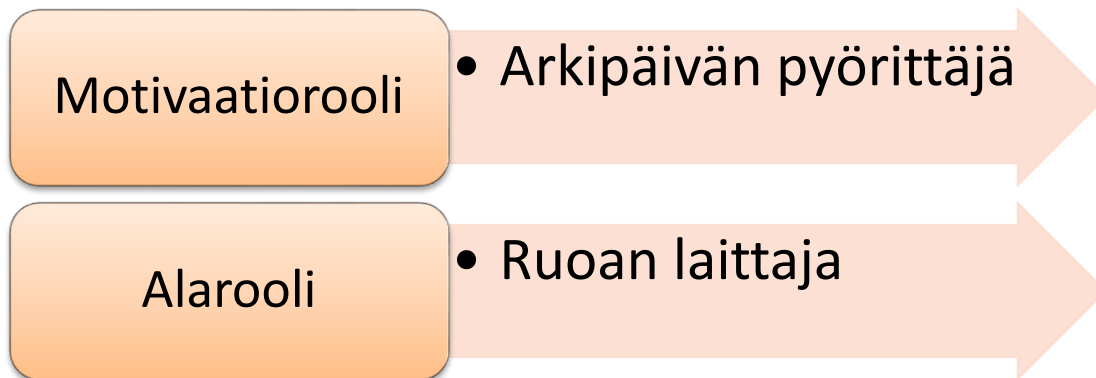
tarvittavat arkielämän taidot. Sen kautta näkee laajasti, mitkä kaikki osa-alueet tulisi olla hallinnassa, jotta itsenäinen eläminen sujuisi mahdollisimman hyvin. Roolikartan avulla voimme näin ollen ”peilata” niitä tietoja ja taitoja, joita nuorelle pitää tarjota ja opettaa itsenäistymisprosessin aikana.

Roolikartassa on viisi pääroolia. Ne kuvastavat motiiveja, joiden avulla nuoren itsenäistymisprosessi etenee (Kuvio 1). Jotta nuoren toiminta luo mahdollisuudet itsenäistymiselle, tarvitaan taustalle nämä motiivit, jotka saavat nuoren toimimaan itsenäistymistä edistävällä tavalla. (Ylitalo 2011, 33)

Kuvio 1. Itsenäistyvän nuoren roolikartta (Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymän www-sivut 2015)

Viiden pääroolin (motivaatoroolin) alla on kuviossa alaroolit. Alaroolit kertovat tarkemmin, mitä kaikkea nuoren tulisi osata pärjätäkseen itsenäisessä elämässä. Pääroolit pitävät sisällään useita alarooleja, joita kohti itsenäistymisessä pyritään. (Ylitalo 2011, 34-43)

Kuvio 2. Roolien hierarkia (Ylitalo 2011, 33)

Itsenäistyvän nuoren roolikartta on hyvin kattava aihealueiltaan. Roolikartassa käydään läpi kaikki itsenäistymiseen tarvittavat osa-alueet. Roolikartan avulla saadaan paljon konkreettista tietoa aihealueista, joita nuoren tulisi itsenäistyessään hallita. Käymällä läpi roolikarttaa yhdessä nuoren kanssa voitaisiin saada selville ne aihealueet, jotka nuorella on jo hallinnassa, sekä ne, joihin tarvitaan vielä panostusta ennen itsenäisen elämän aloittamista. Samalla nuorelle hahmottuisi mielestäni konkreettisemmin se, mitä kaikkia taitoja itsenäistyminen vaatii. Tämä voisi toimia motivaattorina nuoren toiminnalle.

6 AIEMPIÄ TUTKIMUKSIA JA SELVITYKSIÄ NUOREN ITSNÄISTYMISESTÄ

Opinnäytetyönä tehdyssä, nuorten tuetun asumisyksikön itsenäistymisoppaassa nuorten haastatteluiden tuloksissa mainittiin ne asiat, joihin nuoret kokivat tarvitsevansa apua ja tukea. Tällaisia asioita olivat etuuksien hakemiseen liittyvät asiat, rahankäyttö, muuttoon liittyviä asioita esimerkiksi kotivakuutuksen tarpeellisuus

sekä terveyteen liittvät asiat, muun muassa mihin nuoren kuuluu muuttonsa jälkeen ottaa yhteyttä jos hän tarvitsee lääkärin palveluita. (Mäntynen 2015, 23)

Kuvaja (2014) tarkasteli pro gradu -työssään sijaishuollosta itsenäiseen elämään siirtyvien nuorten kokemuksia vapauskäsitteiden kautta. Nuoret kokivat, että he olivat itsenäistymisen jälkeen usein yksinäisiä ja eksyksissä. Nuoret kaipaivat yhdessäoloa, tukea ja rinnalla kulkemista. He toivoivat, että rinnalla olisi joku joka välittää ja on tukemassa ja neuvomassa uudessa elämänvaiheessa. Virallisten palveluiden osalta nuoret kokivat tuen olevan riittämätöntä ja usein yhteys sijaishuoltopaikkaan katkesi muuton yhteydessä. (Kuvaja 2014, 63-64)

Lastensuojelun jälkihuollon osuutta nuorten itsenäistymisen tukemisessa selvitettiin Hakoniemen (2013) opinnäytetyössä. Opinnäytetyön tuloksissa listattiin aihealueita, joissa nuoret kaipaavat tukea. Eniten apua toivottiin raha-asioiden hoitamiseen. Viranomaiskäynneille toivottiin apua niinkään. Myös erilaisten etuuslomakkeiden täyttö koettiin haastavana. Jonkin verran nuoret kaipaivat apua myös ruoanlaittoon ja kaupassa käyntiin. (Hakoniemi 2013, 28)

Vuonna 2012 on julkaistu tutkimus, jonka sisällön ovat kirjoittaneet nuoret itse vertaishaastatteluiden avulla. Tutkimus selvittää sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten hyvinvointia. Haastateltavien ikä vaihteli 18-32 vuoden välillä, painottuen 22 ikävuoteen.

Tutkimuksen johtopäätöksissä todetaan, että nuoret itse ovat tuoneet esiin heidän elämäntarinoidensa ainutlaatuisuuden ja siksi kokevat, että itsenäistyminen on yksilöllinen prosessi. Kukin kaipaa apua ja tukea yksilöllisesti, painopisteen vaihdellessa.

Yksilöllisyys koski myös sijaishuollosta lähtöä. Nuoret toivat haastatteluissa esiin, että nuorten tulee saada itsenäistyä omaan tahtiinsa, ei välttämättä vielä 18-vuotiaina. Sijaishuollosta lähtöä on usein odotettu, mutta arjen yksinäisyys ja vastuu omasta elämästä saattavat kuitenkin tuntua oudoilta ja pelottavilta. Usea haastatelluista koki, että itsenäistä elämää olisi hyvä harjoitella ensin itsenäistymisasunnossa, jolloin vastuuta voidaan siirtää nuorelle asteittain. Nuoret toivat esiin, että arjen taidot useimmiten opitaan sijaishuollon aikana.

Rahan käyttöön nuoret tarvitsisivat niinkään harjoitusta, maksusitoumuksilla ostaminen ei tuo oikeaa kuvaa rahan arvosta. Osa vastanneista nuorista toi esiin, että he ovat kaivanneet apua viranomaisasiointiin. Sosiaaliset verkostot koettiin tärkeiksi. Nuorelle merkittävät ihmissuhteet kannattelevat nuorta myös sijaishuollon päättymisen jälkeen. Sijaishuollon yhdeksi tärkeäksi tehtäväksi nimettiin yhteyksien pitäminen nuorten ja heidän läheistensä välillä, kuin myös se, että nuorilla tulee olla mahdollisuus säilyttää kontakti heille tärkeisiin ohjaajiin. (Törrönen & Vauhkonen 2012, 100-108)

Räntilä (2012) kuvasi opinnäytetyössään nuoren itsenäistymisprosessin kulkua lastensuojelun laitoshuollossa. Hän kuvaa, että lastensuojelulaitoksessa itsenäisen elämän harjoittelu alkaa jo heti sijoituksen alettua. Hän korostaa koko prosessissa yksilöllisyyttä. Varsinaisen itsenäistymisprosessin mainitaan alkavan puolta vuotta ennen nuoren täysi-ikäistymistä. Itsenäistymisprosessin kehitettäväksi kohteeksi esitettiin itsenäistymisprosessin kuvaamista. (Räntilä 2012, 18-22)

Siirtymä kohti aikuisuutta pro-gradu-tutkielmassa selvitetään tuetun asumismuodon piirissä olevien nuorten itsenäistymiseen vaikuttavia tekijöitä silloin, kun siirtymä aikuisuuteen syystä tai toisesta epäonnistui. Tulokulma on siis hieman erilainen. Nämä nuoret ovat tarvinneet intensiivisempää tukea itsenäistymiseensä. Tuetussa asumisessa he kokevat tarvinneensa eniten apua vuorokausirytmien normalisoimiseen, raha-asioiden hoitoon, kodinhoitoon sekä kaupassa käymiseen. Lisäksi nuoret kokivat, että koulutuksen merkitys itsenäistymisessä on ratkaisevalla sijalla. Tutkimuksen perusteella voi todeta, että on välttämätöntä puuttua nopeasti aikustumisvaiheeseen, kun kyseessä on pitkittynyt siirtymävaihe tai siirtymään liittyviä uhkia ilmenee. (Lehtinen 2011, 77-82)

Nuoren itsenäistymisprosessiin keskittyvän opinnäytetyön tuloksissa tuodaan esiin muun muassa sen, millä alueilla nuori tarvitsisi eniten ohjausta omasta mielestään. Kyselyyn vastanneet nuoret toivat esiin kaipaavansa rohkaisua ja motivointia tulevasuuden suhteen. Tukea toivottiin myös talousasioiden hoitoon, asunnon hankkimiseen ja perusarjen askareiden hoitoon. (Mokkila 2011, 35)

Harmaala (2004) perehtyi opinnäytteessään laitosnuorten asumisharjoitteluun. Hän mainitsee johtopäätöksissään nuorten kokeneen asumisharjoitteluaikinsa eri tavoin. Nuoret kokivat saaneensa nuorisokodin henkilökunnalta tukea hyvin eri lailla. Haastatteluissa kuitenkin tuli esiin, että nuorten henkisen tuen tarve oli suuri. Nuorten vastauksista ilmeni myös, että vaikeimmin hallittavana asiana koettiin olevan raha-asiat ja rahankäytön opettelu. Tähän nuoret toivoivat enemmän tukea ja opastusta. (Harmaala 2004, 45-46)

Näiden selvityksien perusteella saadaan suuntaa antava kuva aihealueista, joilla nuoret kokevat tarvitsevansa tukea sekä apua. Kaikissa tuloksissa kärkipäähän sijoittuu raha-asiat. Tämän lisäksi tulosten mukaan nuoret kokevat tarvitsevansa apua viranomaisasiointiin, kodinhoitoon, kaupassa käyntiin, muuttoon liittyviin asioihin sekä terveydenhuoltopalveluiden käyttöön. Morkkilan (2011) mukaan ovat nuoret tuoneet esiin myös rohkaisun tarpeen. Lisäksi esille tuli yksinäisyyden kokeminen ja tarve kanssa kulkijalle, oli se sitten sukulainen tai sijaishuollon edustaja.

7 LASTENKODIN MERKITYS LAPSEN JA NUOREN KASVUN TUKEMISESSA

Lastensuojelun keskusliitto on julkaissut valtakunnalliset sijaishuollon laatuksiteerit. Näissä laatuksiteereissä määritellään, mihin asioihin, erityisesti sijaishuoltoaikan toiminnassa, tulisi kiinnittää huomiota. Kriteereissä on jäsenetty myös, mitä lastenkodissa tulisi huomioida nuoren itsenäistämisen yhteydessä. (Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisu 18/2004)

Laatuksiteereissä sijaishuoltoaikan sekä jälkihuollon tarjoama hoito, kasvatus sekä muut toimet on jäsenetty prosesseina. Näiden prosessien mukaan on tarkoitus toimia sekä arvioida ja kehittää toimintaa. Alla olevasta kuvioista saa pääpiirteittäisen kuvan siitä, mitä lastenkodin tulee lapselle ja nuorelle tarjota sijoituksen aikana (katso kuvio 3 seuraavalla sivulla). Kuviossa lastenkodin osuus on hoidon ja kasvatuksen alla eriteltyinä viitenä kohtana, jälkihuollon osuus on kuviossa 3 oikealla puolella, kohdan jälkihuolto alla.

Kuvio 3. Sijaishuollon kokonaisuus (Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 2004, 21, 28)

Lapsen tai nuoren kasvaminen sijaishuollon piirissä sisältää päämäärinä hoidon ja kasvatuksen yksilöllisen suunnittelun yhdessä sijaishuoltoapaikan (esim.lastenkodin), lapsen ja hänen perheensä kanssa. Lapsi pitää kohdata arvostavasti ja auttaa häntä luomaan läheisiä ja myönteisiä ihmissuhteita. Lapsen arkielämän tarpeista sekä arkielämän säännöllisyydestä pitää huolehtia niin, että lapsi oppii osallistumalla ottamaan ikätasonsa mukaista vastuuta asioistaan. (Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 2004, 23-24)

Jälkihuolto-opas lähestyy asiaa suoraviivaisemmin. Jälkihuolto-opaassa (2004) sijaishuollon päämääräksi asetetaan nuoren saattaminen itsenäiseen elämään. Nuoresta tulee kasvaa aikuinen, joka on toimeentuleva ja jolla on oma sosiaalinen tukiverkosto (Laaksonen 2004, 10).

Sijaishuollon tarjoaman hoidon ja kasvatuksen tulee tähdätä siihen, että nuori saa itsenäistymiseen tarvittavat tiedot ja taidot.

7.1 Lapsen asema sijaishuollossa

Lapsen sijaishuolto tulee järjestää siten, että lapsen saama hoito sekä kasvatusta sisältävät perushoidon sekä arjesta huolehtimisen. Tämän hoidon tulee olla lapsilähtöistä, eli sijaishuolto järjestetään lapsen yksilöllisiä tarpeita vastaavaksi. Lapsen tulee saada tulla kuulluksi sekä ymmärretyksi. Tärkeää lapselle on aikuisen aito läsnäolo, sekä kannustus harrastuksiin, koulunkäyntiin ja muihin tärkeisiin tulevaisuuden valintoihin. Sijaishuollossa lapselle tulee järjestää tilanteita, joissa lapsen on mahdollista saada onnistumisen kokemuksia, joiden kautta hän pystyy rakentamaan positiivista kuvaa niin itsestään kuin omasta osaamisestaan. Edelleen tärkeässä asemassa on myös lapsen ohjaaminen selvittämään ristiriitaitilanteita sekä erimielisyyksiä rakentavasti sekä pyytämään ja antamaan anteeksi. Jotta lapsen on mahdollista kasvaa vastuuntuntoiseksi ja vastuulliseksi aikuiseksi on sijaishuollossa opetettava lapsi ottamaan vastuuta arkensa sujumisesta. Tehtäviin lukeutuu myös rajojen, sääntöjen sekä sopimusten tekemisen opettaminen siten, että lapsi oppii ottamaan vastuuta itsestään sekä luomaan rajoja toiminnalleen. Kokonaisvaltaisen turvallisuuden takaaminen tulee turvata. Sijaishuollon tehtävä on myös auttaa lasta luomaan ja ylläpitämään läheisiä ihmissuhteita. (Saastamoinen 2010, 2-3)

Lapsen asema sijaishuollossa on jäsenetty tarkasti. Tämä jo itsessään määrittää lastenkodin tarjoamaa hoitoa ja huolenpitoa sen suuntaiseksi, että sen tulee tukea lapsen ja nuoren kasvamista itsenäiseen elämään. Lapselle turvataan tätä kautta niin fyysisen, psyykkisen kuin sosiaalisenkin kasvun mahdollisuus, lapsen yksilöllisyys sekä yksilökohtainen kehitysvaihe huomioon ottaen.

7.2 Läheisverkoston merkitys itsenäistyvälle nuorelle

Lapsen ja nuoren läheisverkosto on hyvin yksilöllinen. Läheisverkostoon lasketaan kuuluvan lapsen ja nuoren vanhemmat ja muut sukulaiset, ystävät, tuttavat ja muut lapselle ja nuorelle läheiset ihmiset.

Lapsen ja nuoren suhde lähiverkostoon kehittyy koko sijaishuollon ajan. Lapsen edun mukaista on, että työntekijä on tietoinen hänen verkostoistaan. Näin lapsella ja nuorella säilyy kosketus hänelle tärkeisiin ja läheisiin ihmisiin sijaishuollon aikana

sekä sen jälkeen. Huostaan otetun lapsen/nuoren verkosto voi olla myös suppea tai riittämätön. Verkostokartoituksessa selvitetään lapsen ja nuoren läheisverkostoon kuuluvat ihmiset, kuten sukulaiset, ystävät ja muut lapselle ja nuorelle läheiset ihmiset. Verkostokartoituksen kautta saatetaan löytää lapsen/nuoren kasvua ja kehitystä tukevia henkilöitä. Tarvittaessa käytössä voi olla myös tukihenkilö tai –perhe. Läheisverkoston tuki on itsenäistyvän nuoren voimavara. Verkoston kartoitus kuuluu sijaishuollon toimenkuvaan. Toki tulee ottaa huomioon sekin, että nuori tarvitsee riittävän rauhan itsenäistyäkseen niin läheisverkostolta kuin viranomaisverkostoltakin. (Laaksonen 2004 43-45)

Olen jo nykyisen nelisen vuotta kestäneen työsuhteeni aikana törmännyt tilanteisiin, jossa lapsen tai nuoren läheisverkosto on kaikesta huolimatta lähes olematon. Sukulaisia ei välttämättä ole tai heihin ei yrityksistä huolimatta ole syntynyt läheisiä välejä. Omien vanhempien voimavarat tai elämäntilanne eivät välttämättä ole omiaan tukemaan nuorta itsenäisen elämän aloittamisessa. Tilanne saattaa jopa olla päinvastainen, vanhemmat saattavat olettaa nuoren tukevan heitä samalla, kun nuoren tulisi aloittaa itsenäistä elämää. Tällaisessa tilanteessa lastenkodin ohjaajilla on tavattoman suuri rooli nuoren tukijoina itsenäisen elämän alkutaipaleella.

7.3 Nuoren valmentaminen lastenkodista itsenäiseen elämään

Lastenkodista lähdön valmistelu sekä siihen valmentaminen tulee aloittaa riittävän varhaisessa vaiheessa. Näin saadaan aikaa arvioida sitä, minkälaisia tukirakenteita ja millaista tukea nuori tarvitsee elämäänsä sijoituksen päätyttyä. Jälkihuoltosuunnitelma tehdään yhdessä nuoren, hänen vanhempiensa, sosiaalityöntekijän ja sijaishuoltopaikan työntekijän kanssa. Näin nuorelle taataan kokonaisuus, jonka avulla hän tiedostaa tukiverkostonsa. (Känkänen 2009, 238)

Itsenäistyminen on haasteellinen elämänvaihe nuorelle. Tähän hän tarvitsee taustatuekseen tutun ja luettavaksi kokemansa aikuisen, jolta on lupa ja mahdollisuus pyytää apua tarvittaessa. Yhtä lailla nuori edelleen kaipaa tietoisuutta siitä, että hänestä ollaan kiinnostuneita. Kun omahoitajasuhde päättyy nuoren muuttaessa pois sijaishuollon yksiköstä, samalla päättyy mahdollisesti hyvinkin merkityksellinen aikuiskontakti. (Laaksonen 2004, 11)

Sijaishuollon päättymisen hetkellä sijaishuolto paikalla suositellaan olevan kirjallinen suunnitelma siirtymävaiheen toteuttamisesta. Lähdön valmistamiseen pitäisi varata riittävästi aikaa. Tähän kuuluu keskustelut kaikkien osapuolien kanssa tunteista, joita lapsen siirtyminen elämänvaiheesta seuraavaan herättää. Lisäksi tulisi tehdä selkeä työn- ja vastuunjako lapsen sekä hänelle tärkeiden ihmisten kanssa liittyen seuraavaan elämänvaiheeseen. (Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 2004, 26-27)

Lastenkodissa tehtävässä työssä ollaan saattamassa nuorta tässä tärkeässä vaiheessa. Askel on mielestäni sitä helpompi, mitä enemmän nuorella on valmiuksia; tietoja sekä taitoja, tämän askeleen ottamiseen. Lastenkodin kasvatuksessa on mukana päämäärä siitä, että lapsille/nuorille yritetään antaa riittävät taidot sekä tiedot silmällä pitäen sitä, että lapsesta/nuoresta saataisiin kasvatettua turvallisessa, ymmärtävässä sekä välittävässä ilmapiirissä täysivaltainen kansalainen, jonka omat siivet alkavat kantaa aikuisuuden kynnyksellä.

Monissa kohdin opinnäytetyötä tehdessäni olen törmännyt sanapariin ”riittävän ajoissa”. Kokemukseni mukaan on perusteltua sanoa, että tähän kasvattaminen pitääkin aloittaa riittävän ajoissa, koska itsenäistymisen on koko ajan tavoitteena. Nuoren viimeisimpänä lastenkotivuotena itsenäistymisen tukemiseen pitää keskittyä mahdollisimman täysipainoittaisesti ja suunnitellusti. Yhden suuren haasteen eteen meidät työntekijöinä asettaa se tosiasia, että itsenäistymisvalmiudesta huolimatta nuorella on oikeus muuttaa pois lastenkodista 18 vuotta täytettyään, oli hän siihen sitten valmis tai ei. Jeffrey Arnett on ajoittanut orastavan aikuisuuden (emerging adulthood) alkavan 18 ikävuodesta ja jatkuvan 25 ikävuoteen (Ks. Arnett, Kloep, Hendry & Tanner 2011,15). Jos lastensuojelulaitoksesta poismuuttava nuori vastaanottaa jälkihuollon, tuetaan häntä 21 ikävuoteen saakka. Lastensuojelun tuki perustuu siis puhtaasti ikävuosiin, eikä pysty huomioimaan kovinkaan hyvin nuoren yksilöllistä kehitysvaihetta itsenäistymisprosessissa.

8 JÄLKIHUOLLON MERKITYS ITSENÄISTYMISEN TUKEMISESSA

Jälkihuolto määritellään hyvin tarkasti lastensuojelulaissa. ”*Sosiaalilautakunnan tehtävät jälkihuollon järjestämisessä: Sijaishuollon päättymisen jälkeen sosiaalilautakunnan on aina järjestettävä lapselle tai nuorelle jälkihuolto tukemalla sijaishuollossa ollutta lasta tai nuorta sekä hänen vanhempiaan ja huoltajiaan sekä henkilöä, jonka hoidossa ja kasvatuksessa lapsi tai nuori on, siten kuin 3 luvussa sekä 13, 14 ja 24 §:ssä on säädetty. Tämä velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy, kun nuori täyttää 21 vuotta.*” (Lastensuojelulaki 417/2007, 75§)

Vaikkakin lastensuojelulaki koskee kaikkia sijaishuollon päättäneitä lapsia ja nuoria, keskityn opinnäytetyöni osalta siihen osaan jälkihuoltoa, mikä koskee lastenkodista pois muuttavaa 18-vuotiasta nuorta.

Jälkihuollon suunnittelussa pitäisi kartoittaa ketkä tukevat nuorta ja hänen perhettään jälkihuollon aikana. Suunnittelutyö pitäisi tehdä sijaishuoltopaikassa. Lisäksi pitää kartoittaa kaikki palvelut, jotka nuorelle ja hänen perheelleen on tarjolla. Selkeä työn- ja vastuunjako tehdään toimijoiden kesken. Edellisten perusteella jälkihuoltosuunnitelma tarkennetaan hyvissä ajoin ennen lapsen lähtöä sijaishuoltopaikasta. Nuorta avustetaan sopivan asumismuodon löytämisessä, koulutus- tai työpaikan hankkimisessa/säilyttämisessä sekä arkipäivässä selviämisessä, sisältäen tarvittaessa taloudellisen tuen järjestämisen. Lisäksi jälkihuollon tulee kannustaa nuorta harrastustoimintaan. Jälkihuolto myös tukee nuorta ylläpitämään hänen sosiaalista verkostoaan. (Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisu 2004, 29-31)

Jälkihuollon olennaisin kysymys on, mitä nuori tarvitsee. Tähän saadaan parhaiten vastaus jälkihuoltosuunnitelmaa tehtäessä. Suunnitelman teossa nuoren rooli tavoitteiden asettajana sekä toimijana on keskeinen. Nuoren haastattelu sekä nuoren ajatusten ja toiveiden kuunteleminen hänen tarpeiden hahmottamiseksi on keskeisessä roolissa. (Laaksonen 2004, 18-21)

Nuoren asumisen järjestäminen on keskeinen osa jälkihuoltoa. Asumisvaihtoehtoja mietittäessä on tärkeää huomioida mikä on nuoren tuen tarve ja määrä. Tukiasumisen aika on rajattu 21 ikävuoteen. Paikkakunnasta riippuen nuoren joko on tässä kohdin muuutettava tai sitten on mahdollista tehdä jo olemassa olevasta asunnosta ”tavallinen vuokrasopimus”. Asumisen lisäksi jälkihuollossa tuetaan vahvasti nuorta koulutuksen tai työn pariin tilanteen mukaan. Ensiarvoisen tärkeätä on, että arkea rytmittää säännöllisyys. Tämän lisäksi jälkihuollon ohjaajat kannustavat nuoria harrastuksen pariin. Tähän nuori saa myös taloudellisen tuen. Kaikkien edellä mainittujen lisäksi nuoren on mahdollista saada apua hakemusten tekemiseen, virastoissa asiointiin, arjen askareisiin kuten ruoanlaittoon ja niin edelleen. Jälkihuollon tavoitteena on kolmen vuoden kuluessa saattaa nuori valmiiksi itsenäiseen elämään. (Laaksonen 2004, 31-40)

Jälkihuollosta olisi tarpeen puhua lapselle ja nuorelle, ikä ja kehitystaso huomioon ottaen, koko sijoituksen ajan. Hyvin tärkeäksi asiaksi tieto jälkihuollosta sekä nuoren oikeuksista jälkihuoltoon ja jälkihuollossa, tulee sijoituksen viimeisen vuoden alkaessa. Nuoren sitoutumista auttaa selkeät tiedot jälkihuollon tarjoamasta tukitoiminnasta. (Laaksonen 2004, 24)

Lastensuojelulain mukaan kunnalla on velvollisuus tarjota ja järjestää jälkihuoltoa. Sijaishuollon päättämässä oleva nuori sitä vastoin voi halutessaan jättää jälkihuollon vastaanottamatta. Kuitenkin jokaiselle nuorelle on tehtävä suunnitelma jälkihuollosta ja nuorella on oikeus tulla takaisin jälkihuollon avun piiriin siihen asti, kun nuori täyttää 21 vuotta.

Lastenkodissa asuvat lapset tarvitsevat tietoa jälkihuollon tarjoamasta tuesta sekä palveluista. Keskutelussa, joita olen viime aikoina käynyt lastenkodissa asuvien nuorten kanssa, on selkeästi tullut esiin se, että nuorilla on osittain negatiivinen ajatus jälkihuollosta. Tämä negatiivisuus juontaa juurensa tunteeseen, että jälkihuollon ensisijainen tarkoitus on valvoa heitä. Nuoret kokevat kiusalliseksi myös sen, että heistä kirjataan asioita tietokantoihin. Tässäkin valossa katsoisin hyvin tärkeäksi asiaksi sen, että lastenkodin ohjaaja kertoo jälkihuollosta hyvissä ajoin. Tämä lisäksi ohjaajalla tulee olla ajantasaista tietoa jälkihuollon tarjoamista palveluista, sekä hänen tulee osata selittää hyvin konkreettisesti se seikka, että nuori

itse on määrittelemässä omaa tilanettaan jälkihuollon osalta. Nuori saa itse kertoa, mihin kaikkeen tukea ja apua kaipaa. Lisäksi tulee muistaa, että jälkihuolto todella on nuorelle oikeus, oikeus saada sekä taloudellista että henkistä tukea ja apua. Nuorella on oikeus myös päättää jälkihuollon vastaanottaminen jo ennen kuin täyttää tuon 21 vuotta.

9 TUTKIMUSMENETELMÄ JA AINEISTON KERUU

9.1 Kvalitatiivisen lähestymistavan perustelut

Opinnäytetyön tarkoitus on selvittää nuoren itsenäistymiseen vaikuttavia tekijöitä sekä selvittää työntekijöiden toimintaa nuoren itsenäistämisen prosessissa. Opinnäytetyö koskee yhden lastensuojelun sijaishuollon yksikön toimintaa. Kyseisessä lastenkodissa on 11 asiakaspaikkaa. Asiakasmäärä on pieni. Laadullisessa tutkimuksessa usein keskitytäänkin pieneen määrän tapauksia ja pyritään analysoimaan niitä mahdollisimman perusteellisesti (Eskola & Suoranta 2008, 18). Ennemmin puhutaan aineiston harkinnanvaraisesta, tarkoituksenmukaisesta tai teoreettisesta poiminnasta tai näytteestä. Tällöin tutkimus pohjautuu verrattain pieneen tapausmäärään. Tutkimuksen onnistumiselle ei laadullisessa tutkimuksessa määrällä ole välitöntä vaikutusta tai merkitystä. (Eskola & Suoranta 2008, 61)

Kvalitatiiviselle tutkimukselle on myös tyypillistä, että tapauksia käsitellään ainutlaatuisina ja aineistoa tulkitaan sen mukaisesti (Hirsjärvi ym. 2008, 160). Aineistosta ei tule tehdä yleistäviä tulkintoja. Ainutlaatuisuus viittaa yksilön kokemukseen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa siis tavoitteena on ymmärtää tutkimuskohdetta. Aineistosta ei ole tarkoitus tehdä yleisiä päätelmiä. Ajatuksena on, että tutkimalla yksittäistä tapausta kyllin tarkasti havaitaan mikä on merkittävää ja mikä toistuu usein (Hirsjärvi ym. 2008, 176–177).

9.2 Haastateltavat ja tutkimusaineiston keruu

Yleisimmät aineistonkeruumenetelmät kvalitatiivisessa tutkimuksessa ovat haastattelu, kysely, havainnointi sekä erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto (Tuomi & Sarajärvi 2009, 71). Opinnäytetyössä aineistonkeruumenetelmiksi valikoituivat haastattelut sekä erilaiset dokumentit.

Opinnäytetyön tavoitteena oli haastatella henkilöt, joilla on kokemusta tutkittavasta aiheesta ja jotka osallistuvat haastatteluun vapaaehtoisesti. Ohjaajien kohdalla tämä tarkoitti sitä, että he työskentelevät tarkastelun kohteena olevassa lastensuojelulaitoksessa ja ovat ohjanneet itsenäistyviä nuoria.

Haastateltujen nuorten kohdalla kriteeri oli, että he ovat muuttaneet itsenäiseen elämään kyseisestä lastensuojelulaitoksesta. Lisäksi vaatimuksena oli, että nuorten itsenäistyminen on tapahtunut sen jälkeen, kun laki jälkihuollosta on tullut voimaan. Kriteerit täyttäviä nuoria oli kaiken kaikkiaan tavoitettavissa kuusi, joista kolme suostui haastatteluun.

Varsinaisen haastattelun tekeminen alkoi pohdinnalla siitä, mikä haastattelutyyppi antaisi parhaiten vastauksia tämän opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin. Teemahaastattelu eli puolistrukturoitu haastattelu metodologisesti korostaa ihmisen tulkintoja asioista sekä heidän antamiaan merkityksiä näille asioille ja sitä, miten merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa (Hirsijärvi & Hurme 2001, 48; Tuomi & Sarajärvi 2013, 75). Haastatteluiden tarkoituksena oli nimenomaisesti tuoda esiin vastaajien tulkintoja asioista. Haastattelulomakkeet on muotoiltu erilaisiksi kohderyhmittäin. Haastattelut suoritettiin yksilöhaastatteluina.

Haastattelu on mielestäni paras keino saada tietoa nuorten kokemuksista sekä toivomuksista heidän itsenäistymisprosessin tukemista ajatellen. Ohjaajien haastatteluiden kautta saadaan tietoa olemassa olevista käytännöistä, joista suurin osa on kirjoittamatonta, kokemuksen kautta saavutettua tietoa.

Terorioiden ja tekstien sekä tutkimustulosten valintakriteerinä oli mahdollisimman laaja ja kattava katsaus psykososiaalisista tekijöistä, jotka vaikuttavat ihmisen

itsenäistymisvalmiuteen. Tarkoituksena ei niinkään ollut syventyä näihin aihealueisiin, vaan kartoittaa sitä laajuutta, mikä itsenäistymisvalmiuteen vaikuttaa.

10 HAASTATTELUAINEISTON JÄSENTÄMINEN

Olen analysoinut kunkin haastattelun ryhmän vastausten perusteella, mitkä ovat ryhmän ajatukset nuoren itsenäistymisen tukemisen vahvuuksista ja heikkouksista, mihin he toivovat muutosta, sekä millaista muutosta. Näin saan tietoa myös siitä, miltä osin ohjaajien ja nuorten näkemykset kohtaavat.

10.1 Lastenkodista itsenäistyneiden nuorten haastattelut

Haastateltavia nuoria oli kaikkiaan kolme. Kaksi nuorista oli asunut ennen poismuuttoa lastenkodista itsenäistymisasunnossa ja yksi muuttanut suoraan osastolta omaan kotiin. Näiden kolmen nuoren haastattelun kautta on tarkoituksena saada tietoa heidän kokemuksistaan itsenäistymisestä ja lastenkodin tarjoamasta tuesta itsenäistymisprosessissa. Vastaukset antavat viitteitä ja suuntaa sille, mikä työssä on keskeistä ja mihin työntekijöiden pitää kiinnittää huomiota. Vastausten perusteella ei tule tehdä kuitenkaan mitään laajempia yleistyksiä. Haastattelulomake on liitteessä 1.

10.1.1 Itsenäistymisen tukeminen lastenkodissa

Itsenäistymisen tukeminen oli aloitettu kahdella puolta vuotta ja yhdellä vuotta ennen täysi-ikäisyyttä. Nuorille oli eniten tarjottu apua asunnonhankintaan, huonekalujen ostoon sekä ruoan valmistukseen. Lisäksi nuoret mainitsivat, että apua oli tarjottu kaupassa käyntiin.

Kysymyksen numero kolme vastaukset ovat liitteessä 2. Nuoret kertoivat, että parhaiten oli huomioitu pyykkihuollon ohjaus. Kahden haastattelun mukaan oli hyvin huomioitu kodinhoitoon liittyvät asiat sekä raha-asioiden hoitaminen. Vakuutusasioista kertominen oli heidän mielestään jätetty kokonaan huomioimatta

itsenäistymisprosesissa. Kaksi nuorista olisi kaivannut lisää kokemusta ruoanlaitosta lastenkotiaikanaan.

Yhdellä nuorella oli ollut ensitapaaminen jälkihuollon edustajan kanssa kuusi kuukautta ennen muuttoa, yhdellä neljä kuukautta ennen ja yhdellä nuorella vasta muuton yhteydessä. Kaikille nuorille oli ensitapaamisella esitelty jälkihuoltoa sekä kerrottu jälkihuollon merkityksestä ja jälkihuollon tarjoamista tukipalveluista.

10.1.2 Tukitoimet nuoren muuton jälkeen

Nuorilla oli yhtenevä kokemus riittävän avun ja tuen saannista muuton jälkeen. Omaohjaajan kerrottiin auttaneen muun muassa raha-asioissa, huonekalujen ostossa ja kokoamisessa. Kaikki kertoivat omaohjaajan soitelleen alkuun paljon. Yksi nuori muutti tuettuun asumispalveluun ja kertoi, että näki ohjaajansa siellä alkuun päivittäin. Kaksi haastatelluista kertoi, että myös jälkihuollon ohjaaja oli ollut riittävästi tukena. Jälkihuollon ohjaajan mainittiin auttaneen virallisten asioiden, kuten tukihakemusten sekä vuokrasopimusten teossa. Ainoastaan yksi nuorista sanoi, että olisi toivonut pidempiä tapaamisia, jotta omista ongelmista olisi saanut paremmin puhuttua.

Kaksi haastatelluista oli sitä mieltä, ettei jälkihuollon ohjaajan ja omaohjaajan työnjako ollut mitenkään selvä. Yksi oli sitä mieltä, että jako oli selkeä.

Kaikki kolme nuorta olivat ottaneet puhelimitse yhteyttä omaan ohjaajaan. Yksi kertoi ottaneensa yhteyttä todella useasti ja kaikkeen mahdolliseen liittyen, kaksi nuorta taasen vähemmän ja lähinnä liittyen käytännön neuvoihin.

Omaohjaajat olivat soitelleet kaikille nuorille alkuun tiheämmin ja tarjonneet apua sekä tukea ja kyselleet kuulumisia. Nuoret tapasivat omaohjaajiaan asioiden hoitamisen, syömisen tai kahvilla käymisen yhteydessä. Yksi nuorista kertoi, että hänen omaohjaajansa on kutsunut häntä useasti lastenkodille syömään.

Yksi nuorista kertoi ottaneensa aluksi harvakseltaan yhteyttä jälkihuollon ohjaajaan. Uusi ohjaaja tuntui vieraalta. Ohjaajan tultua tutummaksi yhteydenotto tuntui

luontevammalta ja helpommalta. Toinen kertoi, että tapaamiset oli enimmäkseen sovittu jälkihuollon toimistolle sen mukaisesti, kun nuori itse koki tarvitsevansa. Samainen nuori kertoi myös, että oli käynyt jälkihuollon ohjaajan kanssa kahvilla. Kolmas nuorista tapasi jälkihuollon ohjaajaa yhteisen sopimuksen mukaan kolmen viikon välein.

Kaikkien haastateltujen mielestä tapaamis- ja yhteydenotokertoja oli ollut riittävästi. Yksi koki sen näkyvän siinä, että hän tunsii olonsa turvalliseksi, toinen siinä, että apua oli aina saatavilla kun sitä tarvitsi. Kolmas nuorista perusteli tapaamis- ja yhteydenotokertojen riittävydestä kertovan sen että oli turvallinen ja hyvä olo.

10.1.3 Nuorten käsityksiä koko itsenäistymisprosessin tukemisesta

Kysyttäessä nuorilta mihin asioihin heidän mielestään tulisi erityisesti kiinnittää huomiota ennen nuoren siirtymistä itsenäiseen elämään, oli vastauksissa kaupassa käynti, ruoan laitto, tietoa Kelan etuuksista sekä muutenkin virastoasioinnista ja rahan käyttämisen opettamista. Lisäksi yksi nuorista tähdensi, että ohjaajien olisi tärkeää muistaa kysyä nuorelta, että kokeeko nuori ylipäänsä olevansa valmis muuttamaan itsenäisesti asumaan.

Ensimmäisen kuukauden aikana, kun he ovat jo asuneet omassa asunnossaan, nuoret mainitsivat erityisen tärkeäksi avuksi huonekalujen oston sekä kokoamisen, lamppujen asentamisen, kaupassa käynnin avustetusti sekä raha-asioissa neuvomisen. Kukaan nuorista ei keksinyt mitään mainittavaa siltä osin, kun kysyttiin erityistä huomioitavaa ensimmäisen vuoden aikana tai ensimmäisen vuoden jälkeen.

Kaksi nuorta kertoi itsenäisen elämän aloittamisen sujuneen luontevasti ja hyvin. Yksi nuori ei osannut sanoa tähän oikein mitään. Hän ei kuitenkaan kertomansa mukaan kokenut minkään olevan huonosti.

Viimeisenä nuorilta kysyttiin, mihin heidän mielestään henkilökunnan tulisi enemmän kiinnittää huomiota itsenäistymisen tukemisessa. Kaikkien vastauksissa tuli esille, että he olivat tyytyväisiä saamaansa tukeen ja opastukseen. Yksi nuorista korosti sitä, että omaohjaajan tulisi olla ensimmäisten kahden kuukauden aikana

paljon tekemisissä poismuuttaneen nuoren kanssa. Lisäksi hän sanoi, että olisi hyötynyt kirjallisesta suunnitelmasta itsenäistymiseen liittyvistä asioista. Toinen nuori kertoi naureskellen, että olisi hyvä opettaa myös wc:n, uunin sekä ikkunan pesu. Kolmas kertoi olevansa tyytyväinen.

10.2 Lastenkodin ohjaajien haastattelut

Haastattelin neljää ohjaajaa. Heillä on kokemusta nuorten itsenäistymisen tukemisesta. Ohjaajilla on useiden vuosien työkokemus lastenkodista. He ovat saatelleet useita nuoria työvuosiensa aikana itsenäisen elämän alkuun. Haastattelun kysymysrunko on liitteessä 3.

10.2.1 Itsenäistymisen tukeminen viimeisenä lastenkotivuotena

Kaksi vastaajista määritteli, että itsenäistymisen tukemiseen kiinnitetään enemmän huomiota vuotta ennen, yksi puolta vuotta ennen kuin nuori täyttää 18.

Nuorille oli tarjottu tukea tulevan kodin tavaroiden sekä huonekalujen ostoon liittyen. Lisäksi kaikki ohjaajat mainitsivat tärkeinä itsenäistymiseen liittyvät keskustelut. Nuoria oli ohjeistettu itse hoitamaan ajanvarauksiaan sekä rohkaistu tekemään päätöksiä muun muassa vaatteiden ostossa. Raha-asioita käytiin myös läpi keskusteluissa sekä käytännössä.

Ohjaajien kysymyslomakkeessa oli sama taulukko, kuin nuorillakin. Tämän kysymyksen vastaukset on kerätty liitteeseen 4.

Käytettävien apukeinojen kohdalla kaksi ohjaajista mainitsi Umbrella-kansion, yksi totesi, ettei sitä käytetä. Umbrella-kansio on työmenetelmä, mikä on kehitetty tukemaan omaohjaajan työtä. Yksi ohjaaja kertoi nuoresta, jonka tilanne oli kartoitettu itsenäistyvän nuoren roolikartan avulla. Ohjaajan mielestä tämä oli auttanut/selkeyttänyt tilannetta. Kaikki haastatellut mainitsivat niin sanotun yleisohjeen, jossa on määritelty lähinnä tapaamisia ja soittokertoja. Yksi kertoi tehneensä kerran kuukaudessa koontikirjauksen, mihin kirjasi ylös asioita, joita oli käyty läpi poismuuttavan nuoren kanssa. Kaikki ohjaajat mainitsivat kokemuksen tuoman tiedon auttavan nuoren itsenäistämisen prosessissa.

Apua tai tukea ohjaajat kaipasivat seuraavasti:

- selkeät, yhtenäiset ohjeet olisivat hyödylliset sekä ohjaajalle, että nuorelle
- työryhmän tuki (mainitsivat myös saavansa työryhmältä tukea)
- selkeä ohjeistus työnjaosta jälkihuollon kanssa
- erityisen haasteellisten nuorten kohdalla vankemmat tukimuodot kuten esim. henkilökohtaiset keskustelut terapeutin kanssa

10.2.2 Jälkihuoltoon siirtyminen

Jälkihuoltohakemus oli kaikkien kohdalla tehty puoli vuotta ennen suunniteltua muuttopäivää. Kaikki kertoivat tapaamisia olleen 2-3 kertaa ennen nuoren muuttoa. Lastenkodin ohjaajat kokivat, että jälkihuollon ohjaajat ovat ylityöllistettyjä ja hankalasti tavoitettavissa. Vain yksi lastenkodin ohjaajista kertoi, että yhden nuoren itsenäistymisprosessin kohdalla yhteistyö oli ollut kiinteää ja saumatonta.

Nuoren muuton jälkeen apua on tarjottu eniten ihan käytännön asioihin, kuten kaupassa käyntiin, huonekalujen kokoamiseen, lamppujen asentamiseen ja verhojen ompeluun. Poikkeuksetta ohjaajat olivat sitä mieltä, että apua on tarjolla kaikkeen mahdolliseen, mihin nuori sitä kertoo tarvitsevansa. Kaksi haastatelluista korosti tässä kohdin henkisen tuen tarjoamista nuorelle.

Työnjako jälkihuollon kanssa tuntui aika selkeältä. Kaksi ohjaajista korosti, että jälkihuollolle jää niin sanottu asioimisvastuu ja lastenkodin ohjaajille enemmän henkisen tuen antaminen. Yksi haastatelluista mainitsi työnjaon olevan selkeä siten, että lastenkodin ohjaaja on läsnä nuoren elämässä henkisellä tasolla, jälkihuollon ohjaajan ajoittain jäädessä tämän ulottuvuuden ulkopuolelle.

10.2.3 Työntekijöiden ajatuksia itsenäistämisprosessista

Ohjaajat kertoivat, että työaika ei aina tuntunut riittävän itsenäistymisen tukemiseen nuoren viimeisenä lastenkotivuotena. Tässäkin kohdin ohjaajat korostivat sitä, että kyseessä on yksilöllinen projekti, jolloin joku nuorista tarvitsisi huomattavasti enemmän aikaa ohjaajalta, kuin toinen nuori. Tapaamisia ja puheluja on yleensä

paljon. Jokainen haastatelluista toi myös esiin sen, että jos nuori on tarvinnut tukea pidempään omaohjaajaltaan, on sitä annettu oman ajan puitteissa. Toisin sanoen osa ohjaajista siirtyy tuon puolen vuoden jälkeen tukemaan nuorta omalla ajallaan.

Viimeisissä kysymyksissä jokainen jälleen korosti työn yksilöllisyyttä. Yksi ohjaajista toi esiin nuoren oman tukiverkoston positiivisen vaikutuksen nuoren itsenäistymisprosessia hyvin vahvana tekijänä. Tärkeimmäksi tehtäväksi koettiin nuoren henkinen tukeminen. Yksi haastatelluista pohti tässä kohdin sitä, että lastenkodin olisi hyvä korostaa enemmän sitä, että nuori on aina tervetullut käymään lastenkodissa muuton jälkeen.

10.3 Yhteistapaaminen jälkihuollon työntekijöiden kanssa

Huhtikuussa 2015 kaupungin jälkihuollon sosiaalityöntekijät sekä ohjaajat vierailivat lastenkodissa. Tapaamisen tarkoituksena oli antaa lastenkodin ohjaajille ajantasaista tietoa kaupungin jälkihuollosta ja sen toimintaperiaatteista. Jälkihuollon työntekijät saivat samalla tilaisuuden nähdä kaupungin lastenkodit sekä kuulivat lastenkodeissa tapahtuvasta itsenäistymisen tukemisesta.

Erityisen tärkeäksi prosessissa koettiin puolin ja toisin nivelvaihe, jolloin nuori siirtyy sijaishuollosta jälkihuoltoon. Tähän haluttiin panostaa entistä enemmän. Lisäksi esille tuli tärkeänä seikkana jälkihuollon palveluiden tietoisuuden lisääminen nuorille. Tapaamisen aikana sovittiin nivelvaiheessa käytettävä tapaamisrunko. Keskusteluissa tuli esiin myös se, että nuorten rahankäytön opetteluun olisi hyvä panostaa jo lastenkoti aikana enemmän.

Lisäksi puhuttiin siitä, että hakemus jälkihuoltoon tehdään yhdessä nuoren kanssa viimeistään puoli vuotta ennen nuoren 18-vuotispäivää. Nuori täyttää jälkihuoltohakemukseen omat ajatuksensa siitä, mihin katsoo tarvitsevansa erityisesti tukea jälkihuolloilta. Ohjaaja voi niin halutessaan täyttää oman kohdan. Nuoren kanssa käydään läpi jälkihuollon esite ja nuoren vanhemmille on tarjolla oma esite. Lastenkodin ohjaaja, nuori sekä jälkihuollon ohjaaja tapaavat yhdessä tämän jälkeen. Lisäksi jälkihuollon ohjaaja tapaa nuoren kahden kesken kerran ennen muuttoa.

Tarvittaessa järjestetään enemmän tapaamisia. Tavoitteena on parantaa tiedonkulkua sekä edesauttaa nuorta luomaan suhde jälkihuollon ohjaajaan.

11 LASTENKODIN KIRJALLINEN OHJEISTUS ITSENÄISTYMISVAIHEESTA

Lastenkodista löytyy suppea kirjallinen ohje, jossa on mainittu jälkihuoltoon lähettävän laitoksen omahoitajan osuus jälkihuollossa. Ohjeistuksen mukaan nuoren itsenäistymiseen valmistautumisen tukeminen aloitetaan 6 kuukautta ennen muuttoa. Samoin tässä kohdin lähettävä sosiaalityöntekijä tekee yhdessä nuoren, hänen vanhempiensa sekä omahoitajan kanssa hakemuksen jälkihuoltoon (liite 5).

Muuttovaiheessa omahoitajan tulee avustaa nuorta käytännön muuttoasioissa. Tämä pitää sisällään tulevan kodin siivoamisen yhdessä nuoren kanssa, tavaroiden pakkamisen lähettävässä laitoksessa sekä varsinaisen muuton järjestämisen.

Muuton jälkeen omahoitajan on ohjeen mukaan suositeltavaa soittaa muuttaneelle nuorelle mahdollisimman pian, kuitenkin ensimmäisen viikon sisällä. Omahoitajaa ohjeistetaan tapaamaan poismuuttanutta nuorta 1-2 kertaa ensimmäisen kuukauden aikana.

Kun nuori asuu toista ja kolmatta kuukautta omillaan, suositellaan omahoitajan tapaavan poismuuttanutta nuorta kerran kuukaudessa sekä olemaan ajoittain puhelinkontaktissa nuoreen.

Kun nuoren muutosta on kulunut 4-6 kuukautta, ohjeena on, että ohjaaja tapaisi nuoren kerran kolmen kuukauden aikana, sekä soittaisi välillä.

Lastenkodista löytyy lisäksi kahdet erityyiset itsenäistymisasunnon säännöt (liite 6 ja liite 7). Itsenäistymisasunto on lastenkodin kanssa samassa rakennuksessa. Asunnossa on oma sisäänkäynti. Asunto on pieni keittokomerollinen yksiö. Nuorella on mahdollisuus päästä muuttamaan tähän asuntoon täytettyään 17 vuotta.

12 TYÖNTEKIJÖIDEN KÄYTTÄMIÄ TYÖMENETELMIÄ

Nuoren valmistaminen itsenäiseen elämään aloitettiin vuotta ennen täysi-ikäisyyttä. Ohjaajilla oli jo selkeä tieto omaohjattavan nuoren tilanteesta, eli tuki kohdentui aihealueisiin, joihin he katsoivat nuoren tarvitsevan tukea.

Lastenkodin ohjaajien haastatteluissa toistui useasti nuoren itsenäistymisen tukemisessa se, että kullekin nuorelle tarjottiin apua sekä tukea yksilöllisesti, juuri kyseisen nuoren tilannetta ajatellen. Tämä kohdennettiin myös siihen, milloin nuoren itsenäistymiseen aloitettiin kiinnittämään erityisesti huomiota. Haastatteluissa tuli esiin tapauksia, joiden kohdalla itsenäistymisen tukemiseen keskityttiin jo kaksikin vuotta ennen nuoren täysi-ikäisyyttä.

Päätöksentekokykyä vahvistettiin sillä, että nuorta ei enää autettu esimerkiksi vaatteiden ostopäätöksissä. Vastuun ottamista taas lisättiin mm. siten, että nuoren tuli hoitaa omia asioitaan koskevat ajanvaraukset itse. Kummassakin edellä mainitussa tilanteessa kuitenkin ohjaaja oli taustalla tukemassa sekä rohkaisemassa nuoren toimintaa.

Raha-asioiden hoitamisen tukemisessa avainasemassa oli se, oliko kyseisellä nuorella pankkitili sekä mahdollisesti myös verkkopankkitunnukset. Näiden puuttuessa todettiin ohjauksen raha- ja pankkiasioissa olevan puutteellista. Lisäksi tilannetta katsottiin vaikeuttavan sen tosiasian, että laitosnuoret ovat niin vähän ylipäänsä tekemisissä rahan kanssa. Vakuutusasioiden, kuten myös tukipalveluiden käytön ohjauksen katsottiin kuuluvan jälkihuollolle.

13 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Kyseessä on yksi hyvin tärkeä osa-alue lastenkodissa tehtävää kasvatustyötä. Itsenäistymisen onnistuessa saamme saatella maailmaan yhteiskuntaan kiinnittyneen nuoren, jolle kaikki ovet ovat avoinna. Tähän onnistumiseen vaikuttaa monen monta eri tekijää. Tehtävä ei siis ole yksinkertainen eikä yksiselitteinen.

Kaiken kaikkiaan haastatteluissa tuli esille tämän itsenäistymisprosessin moninaisuus. Nuoren tulisi hallita monia taitoja ja olla tietoinen monista eri asioista voidakseen aloittaa itsenäinen elämä. Työntekijöiden vastauksissa sana yksilöllinen toistui useita kertoja. Työntekijät korostivat sitä, että jokainen nuori on yksilö ja tarvitsevat yksilöllistä ohjausta ja tukea itsenäistymisvaiheessa. Eri nuoret kaipaavat tukea eri asioihin ja oppivat uusia asioita eri tavoilla. Parempaan lopputulokseen siis päästään yksilöllisellä ohjauksella, kuitenkin unohtamatta käydä läpi kaikkia suositeltavia osa-alueita.

Haastatellut nuoret olivat sitä mieltä, että heille tulisi tarjota enemmän tilaisuuksia muun muassa ruoanlaittoon. Ohjaajien haastatteluissa sitten taas korostui tarjottu tuki, jota nuoret eivät ole ottaneet vastaan. Lisäksi haastatteluissa tuli esiin, että ohjaajat olivat puhuneet monista asioista ja taasen nuoret kokivat, ettei kyseisiä asioita oltu käsitelty ollenkaan tai vain pintapuolisesti. Olisi siis mietittävä, mistä erilaiset näkemykset johtuvat. Olisiko siis mahdollista, että viimeisen vuoden tietotulva on liian suuri muistettavaksi? Tähän haettiin uutta muotoa kansiotyöskentelystä. Kansiotyöskentelyssä tarkoitus on sekä sanallisesti käydä asiat läpi että vielä lisäksi kerätä kyseiset asiat/asiakokonaisuudet nuorelle omaan kansioon, jonka hän saa mukaansa muuton yhteydessä. Näin hänellä on mahdollisuus palata asioihin myös myöhemmin.

Ohjaajien haastatteluissa tuli ilmi, että työnjako jälkihuollon ja sijaishuollon ohjaajan välillä oli epäselvä. Tähän saatiin selkeyttä opinnäytetyön aikana olleessa yhteistapaamisessa jälkihuollon kanssa. Samalla selkeytettiin sekä varmennettiin tiedonkulkua nuoren siirtyessä sijaishuollosta jälkihuoltoon.

Sekä haastatellut nuoret että ohjaajat kokivat osastolla itsenäistyvän nuoren asema olevan heikompi, kuin nuoren, joka pääsee asumaan laitoksen itsenäistymisasuntoon viimeiseksi vuodeksi. Tämä nostettiin yhdeksi kehityskohteeksi osastoilla.

Lähes poikkeuksetta ohjaajat ovat käyttäneet omaa aikaansa pitäessään yhteyttä poismuuttaneisiin nuoriin. Eräs ohjaajista kiteytti ajatuksen niin, että se on hänen osansa vapaaehtoistyöstä.

Yhtenä suurena haasteena itsenäistämistä ajatellen on opinnäytetyötä tehdessä noussut ajatus siitä, että nuoren tulee voida kiinnittyä sijaishuoltopaikkaan sekä omaohjaajaan, jotta saadaan luotua luottamuksellinen yhteistyöalusta. Haasteena tässä näen nuoret jotka saattavat olla 16 tai jopa 17-vuotiaita tullessaan lastenkotiin. Tällöin pitäisi samanaikaisesti saada nuori kiinnittymään sekä valmistaa häntä irtautumaan.

Opinnäytetyön pohjalta olen tehnyt erillisen itsenäistämisoppaan lastenkodin ohjaajille. Oppaan sisältöön ovat laitoksen työntekijät saaneet tutustua, sekä ehdottaa muutoksia ja lisäyksiä. Oppaaseen on koottu tietoa eri tekijöistä, jotka vaikuttavat nuoren itsenäistymisvalmiuteen. Lisäksi oppaassa on itsenäistämisprosessissa hyödynnettävissä olevia työmenetelmiä, sekä erilaisia nettiosoitteita, joista voisi olla hyötyä. Oppaaseen hahmoteltiin suuntaa antava ohjeistus siitä, mitä asioita nuoren kanssa olisi hyvä käydä läpi missäkin vaiheessa viimeistä lastenkotivuotta. Lisäksi oppaaseen koottiin muistilista nuoren kanssa käsiteltävistä asioista. Oppaassa on lisäksi esitelty idea nuorelle koottavasta itsenäistymiskansiosta.

Opinnäytetyö on ollut silmiä avaava projekti tekijälleen. Koen saaneeni lisää resursseja oman työni tekemiseen, sekä työssäni kehittymiseen. On ollut ammatillisesti avartavaa haastatella ohjaajia ja lastenkodista jo poismuuttaneita nuoria.

LÄHTEET

- Aalberg, V. & Siimes, M. 2007. Lapsesta aikuiseksi. Jyväskylä: Gummerus
- Aho, S. 1996. Lapsen minäkäsitys ja itsetunto. Helsinki: Edita
- Anttila, R., Eronen, S., Kallio, M., Kanninen, K., Kauppinen, L., Paavilainen, P & Salo, S. 2005. Persoonaa 2 kehityspsykologia. Helsinki: Edita
- Arnett, J. 2011. Debating emerging adulthood. New York: Oxford University press
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Oy
- Hakoniemi, J. 2013. Lastensuojelun jälkihuolto nuorten itsenäistymistä tukemassa. AMK-opinnäytetyö. Seinäjoen ammattikorkeakoulu.
- Harmaala, R. 2004. Asumisharjoittelu, laitospuolen ensimmäinen askel kohti itsenäisyyttä. AMK-opinnäytetyö. Helsingin Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Heino, T. 2009. Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa M. Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Unigrafia
- Hirsijärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Helsinki: Gaudeamus
- Huttunen, T. 2007. Kuka kantaa vastuun ?. Teoksessa L. Martikainen (toim.) Minä nuori nainen. Helsinki: Unipress
- Ihme, I. 2009. Arviointi työvälineenä. Juva: Bookwell Oy.
- Kuvaja, K. 2014. Vapauteen heitetyt. Pro gradu-tutkielma. Helsingin yliopisto: valtiotieteellinen tiedekunta.
- Känkänen, P. 2009. Siirtymät sijaishuollossa. Teoksessa M. Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Unigrafia
- Laaksonen, S. (toim.). 2004. Jälkihuolto-opas. Saarijärvi: Gummerus Oy
- Laine, K. 2005. Minä, me ja muut sosiaalisissa verkostoissa. Helsinki: Otava
- Laine, M. 2005. Apua, mitä mä teen. Helsinki: Helppimesta ry
- Lasten ja nuorten hyvinvointi Kansallinen syntymäkohortti 1987 –tutkimuksen valossa. 2012 . Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen raportti 52/2012. Viitattu 13.4.2015 .
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/102984/THL_RAPO52_2012_web.pdf

Lastensuojelu 2013 tilastoraportti liitteineen. Helsinki: tilastokeskus

Lastensuojelulaki. 2007. L 13.4.2007/417

Lehtinen, T. 2011. Siirtymä kohti aikuisuutta. Pro gradu-tutkielma. Tampereen yliopisto: Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö.

Martikainen, L (toim.). 2007. Minä nuori nainen. Helsinki: Unipress

Mokkila, K. 2011. Nuoren itsenäistymisprosessi. AMK-opinnäytetyö. Satakunnan ammattikorkeakoulu.

Mäntynen, S. 2015. Itsenäistymisopas nuorten tuettuun asumisyksikköön. AMK-opinnäytetyö. Satakunnan ammattikorkeakoulu.

Peura-Kapanen, L. 2014. Nuorten itsenäistyminen edellyttää talousosaamista. Viitattu 1.11.2014. <http://www.tilastokeskus.fi>

Räntilä, J. 2012. Nuoren itsenäistymisprosessi lastensuojelun laitoshuollossa. AMK-opinnäytetyö. Hämeen ammattikorkeakoulu.

Räty, T. 2013. Lastenkotilapsikin tarvitsee taskurahaa. Noste. Viitattu 1.2.2015. <http://www.noste.fi>

Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa. Helsinki: Edita

Tilastokeskuksen www-sivut. Viitattu 26.3.2015. <https://www.stat.fi>

Timonen-Kallio, E., Manner, R., Berglund, K., Hukkanen, R & Caulfield-Cow, A. 2000. Itsenäisen elämän ABC. Turku: Härmälä

Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Törrönen, M & Vauhkonen, T. Itsenäistyminen elämänvaiheena – osallistava vertaistutkimus sijaishuollosta itsenäistyvien nuorien hyvinvoinnista. Vertaistutkimus. SOS-Lapsikylä ry.

Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit. 2004. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 18. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy

Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymän www-sivut. Viitattu 1.8.2015. <http://www.vslk.fi>

Ylitalo, P (toim.). 2011. Roolikartta vanhemmuuden, parisuhteen ja itsenäistymisen tueksi. Helsinki: Kuntatalon paino

Olen tekemässä opinnäytetyötä lastenkodin nuoren itsenäistymisen tukemisesta. Tavoitteena on arvioida, miten lastenkoti pystyi olemaan tukenasi itsenäisen elämäsi aloittamisessa. *Erityisesti tarkastelun kohteena on viimeinen lastenkotivuotesi sekä ensimmäisen vuosi muuton jälkeen.*

I Alkuun kysymyksiä ajalta ennen muuttoaasi:

1. Missä vaiheessa vuotta lastenkodissa kiinnitettiin enemmän huomiota itsenäistymisesi tukemiseen ?
2. Millaista tukea ja mihin asioihin Sinulle tarjottiin viimeisenä vuotenas lastenkodissa?
3. Arvioi ja perustele, miten lastenkodissa huomioitiin seuraavat asiat:

Askare	Huomioitiin hyvin	Huomioitiin jonkin verran	Ei huomioitu	Millaista tukea olisin kaivannut tähän ?	En tarvinnut tähän tukea
Pyykkihuolto					
Kaupassa käynti					
Ruoan valmistus					
Kodin hoito, esim.siivous					
Pankkiasioiden hoito					
Terveyspalvelujen käyttö					
Laskujen maksu					
Vakuutusasiat					
Saatavissa olevat tukipalvelut					
Muut toimet					

4. Missä vaiheessa ja miten jälkihuollollisia toimenpiteitä alettiin toteuttaa?

II Seuraavat kysymykset keskittyvät muuttosi jälkeiseen aikaan:

5. Tehtiinkö mielestäsi kanssasi riittävästi yhteistyötä ja missä asioissa sinua tuettiin, kun olit siirtynyt itsenäiseen elämään?
6. Ketkä Sinua tukivat (lastenkodin ohjaaja, jälkihuollon ohjaaja, joku muu)?
7. Millaista tukea ja mihin olisit toivonut mahdollisesti vielä lisää?
8. Arvioi, oliko työnjako selkeä jälkihuollon ja oma-ohjaajasi välillä, kun olit muuttanut omillesi.
9. Kuinka usein ja mistä syistä olet itse ottanut yhteyttä lastenkodin oma-ohjaajaasi ?
10. kuinka usein hän Sinuun ja missä asioissa ?
11. Kuinka usein olet tavannut jälkihuollon ohjaajaa ja missä asioissa?
12. Onko tapaamis- ja yhteydenottokertoja ollut riittävästi ? Jos on, miten perustelet sen?
13. Jos yhteyksiä on ollut liian vähän, mitä olet jäänyt kaipaamaan ?

III Loput kysymykset koskevat itsenäistymisprosessiasi kokonaisuutena:

14. Mihin asioihin pitäisi erityisesti kiinnittää huomiota nuoren itsenäistymisvaiheessa ja miksi:
 - a. Ennen siirtymistä itsenäiseen elämään ?
 - b. Ensimmäisen kuukauden aikana, kun nuori asuu yksin ?
 - c. Ensimmäisen vuoden aikana, kun nuori asuu yksin ?
 - d. Ensimmäisen vuoden jälkeen?
15. Minkä olet kokenut sujuneen luontevasti itsenäistymistäsi ajatellen ja miksi ?
16. Arvioi omien kokemustesi perusteella, mihin asioihin ja miten lastenkodin henkilökunnan olisi hyvä kiinnittää *enemmän* huomiota nuoren itsenäistymisen tukemisessa ?

Askare	Huomioitiin hyvin	Huomioitiin jonkin verran	Ei huomioitu	Millaista tukea olisin kaivannut tähän	En tarvinnut tähän tukea
Pyykkihuolto	3				
Kaupassa käynti		2	1	1 olisi kaivannut lisää kauppakäyntejä ohjaajan kanssa	
Ruoan valmistus	1	2		2 olisi kaivannut lisää ruoanlaittoa lastenkodissa	
Kodinhoito esmi. siivous	2		1	1 olisi kaivannut lisää sanallista ohjeistusta aiheesta	
Pankkiasioiden hoito	1	1	1		
Terveyspalvelujen käyttö	1	1	1	1 olisi kaivannut terveyspalveluiden kartoitusta muuton jälkeen	
Laskujen maksu	2		1		
Vakuutusasiat			3	2 olisi kaivannut tietoa vakuutuksista	
Saatavissa olevat tukipalvelut		2	1	1 olisi kaivannut lisätietoa Kelan etuuksista	
Muut toimet					

Olen tekemässä opinnäytetyötä lastenkodin tarjoamasta itsenäistymisen tukemisesta. Tavoitteena on arvioida, miten lastenkoti on pystynyt olemaan nuoren tukena itsenäisen elämän aloittamisessa. ***Erityisesti tarkastelun kohteena on nuoren viimeinen vuosi lastenkodissa, sekä ensimmäisen vuosi nuoren muuton jälkeen.***

I. Alkuun kysymyksiä ajalta ennen nuoren muuttoa:

1. Missä vaiheessa vuotta kiinnitit enemmän huomiota nuoren itsenäistymisen tukemiseen ?
2. Millaista tukea ja mihin asioihin tarjosit nuorelle viimeisen vuoden aikana ?
3. Arvioi ja perustele, miten ohjaajana huomioit seuraavat asiat:

Askare	Huomioitiin hyvin	Huomioitiin jonkin verran	Ei huomioitu	Mielestäni olisi tarvinnut huomioida (miten ?)	Mielestäni ei tarvitse huomioida (miksi ?)
Pyykkihuolto					
Kaupassa käynti					
Ruoan valmistus					
Kodin hoito, esim.siivous					
Pankkiasioiden hoito					
Terveyspalvelujen käyttö					
Laskujen maksu					
Vakuutusasiat					
Saatavissa olevat tukipalvelut					
Muut toimet					

4. Mitä "apukeinoja" on käytössä (työmenetelmiä, valmista ohjeistusta yms.) ?
5. Minkälaista apua/tukea kaipaisit tässä kohdin nuoren itsenäistymisen tukemiseen, vai kaipaisitko ?
6. Missä vaiheessa ja miten jälkihuollollisia toimenpiteitä alettiin toteuttaa ?

II. Seuraavat kysymykset liittyvät nuoren muuton jälkeiseen aikaan

7. Mihin asioihin tarjosit tukeasi/apuasi nuorelle muuton jälkeen ?
8. Arvioi onko mielestäsi työnjako selkeä jälkihuollon ohjaajan kanssa ja miten työnjako määritellään ?
9. Koetko että yhteistyö jälkihuollon kanssa on riittävää ja jos ei ole, niin miten toivoisit tilanteen muuttuvan ?
10. Kuinka usein tapaavat nuorta muuton jälkeen ja kuka määrittelee tapaamiskerrat ?

III. Loput kysymykset koskevat nuoren itsenäistymisen tukemisprosessia kokonaisuutena

11. Koetko, että nuoren itsenäistymisen tukemiseen liittyviin työtehtäviin on varattu tarpeeksi aikaa ja millaista muutosta mahdollisesti toivoisit tilanteeseen ?
12. Mihin asioihin mielestäsi pitäisi erityisesti kiinnittää huomiota nuoren itsenäistymisvaiheessa ja miksi :
 - a. Ennen nuoren siitymistä itsenäiseen elämään ?
 - b. Ensimmäisen kuukauden aikana, kun nuori asuu yksin ?
 - c. Ensimmäisen vuoden aikana, kun nuori asuu yksin ?
 - d. Ensimmäisen vuoden jälkeen ?
13. Arvioi omien kokemustesi perusteella, mihin asioihin ja miten lastenkodin ohjaajien olisi hyvä kiinnittää enemmän huomiota nuoren itsenäistymisen tukemisessa ?

Askare	Huomioitiin hyvin	Huomioitiin jonkin verran	Ei huomioitu	Mielestäni olisi tarvinnut huomioida, miten ?	Ei tarvitse huomioida, Miksi ?
Pyykkihuolto	4				
Kaupassa käynti		4		2 mielestä olisi hyvä huomioida paremmin	
Ruoan valmistus	3, jos itsenäistymis-asunnossa	1		2 olisi kaivannut lisää ruoanlaittoa lastenkodissa, varsinkin jos nuori muuttamassa suoraan osastolta	
Kodinhoito esmi. siivous	3	1		Lisättävä vielä kylpyhuoneen ja wc:n pesu, sekä lattioiden pesu	
Pankkiasioiden hoito	1	3, jos lapsella ei omaa tiliä			
Terveyspalvelujen käyttö	3	1			
Laskujen maksu	3, jos nuorella tili käytössään	1			
Vakuutusasiat		3	1	2 koki, että tilannetta pitäisi parantaa	1 ohjaajaa koki, että tämän hoitaa jälkihuolto

Saatavissa olevat tukipalvelut		2	2		Tämän koetaan kuuluvan jälkihuollolle
Muut toimet					

TURKU HYVINVOINTITOIMIALA

HAKEMUS JÄLKIHUOLTOON

HAKEMUS TUKIASUNTOON
olen tietoinen tukiasuntosäännöistä

Nuori täyttää

HAKIJAN HENKILÖ- TIEDOT	Sukunimi, entiset nimet ja etunimet (painokirjaimin)	
	Henkilötunnus	Syntymäpaikka
	Lähiosoite	
	Puhelin	
	Koulu tai opiskelupaikka tai työpaikka	
	Aikaisemmat työpaikat ☐ Ei työssä eikä opiskele	
	Aikaisemmat opinnot	
VANHEMPIEN /HUOLTAJIEN HENKILÖTIE- DOT	Hakijan nykyinen asunto	
	☐ Koti	☐ Sijaisperhe ☐ Laitos, mikä ☐ Vailla vakinaista asuntoa
	Aiti:	☐ kuollut
	Isä:	☐ kuollut
LÄHITULE- VAISUUDEN SUUNNI- TELMAT JA TAVOITTEET	Sijaisvanhemmat: ☐	
	Mihin koen tarvitsevani tukea itsenäistyessäni:	
HAKIJAN ALLE- KIRJOITUS		

Itsenäistymisasuntosopimus

Siivous ja siisteys

- Vastaan itse koko ajan asuntoni siisteydestä
- Viikossa on yksi siivouspäivä jolloin siivoan perusteellisesti. Haen lainaksi imurin osastolta ja palautan sen sinne. Lakanan vaihto kahden viikon välein siivouspäivinä.
- Pesen pyykkini itse osaston pesukoneella siivouspäivänä. Voin pestä useammin jos haluan.
- Siivouspäiväni on _____

Ruokailu

- Muutettuani syön aluksi osastolla ja alan vastaamaan _____ alkaen itse syömisistäni, jolloin ruokarahani on _____ €/viikko
- Sitoudun opettelemaan ruoanlaittoa ja siihen liittyviä asioita kuten ruoan säilyttämistä

Kaverien tapaaminen

- Muutettuani aluksi kotipäiväni ovat/on _____
- Kotiintuloaikani on klo _____. Kun palaan käyn osastolla ilmoittautumassa
- Yöhoitaja voi tulla illalla katsomaan klo 22.00 jälkeen, että olen paikalla.
- Kavereita voin pyytää päivittäin. Heidän täytyy poistua asunnosta ja lastenkodin alueelta klo _____
- Voin kutsua kaverin yökylään ___ kertaa kuukaudessa. Kaverin kanssa täytyy käydä yhdessä näyttäytymässä osastolla ennen yövierailua. Yövierailut sovitaan etukäteen.

Tupakka ja alkoholi

- En juo itseäni humalaan tai muulla tavalla päihtyneeksi
- En tuo alkoholia tai muita päihteitä asuntooni, se on ehdottomasti kielletty
- En tupakoi asunnossani tai lastenkodin alueella, enkä jätä tupakantumpeja niille kuulumattomiin paikkoihin

Käyttäytyminen

- Käyttäydyn kohteliaasti muita kohtaan, enkä käytä asiatonta kieltä.

- Lupaan olla kiusaamatta sanallisesti tai muulla tavoin lastenkodin muita lapsia ja nuoria.
- Kunnioitan muiden koskemattomuutta

Saan rahaa omaan käyttöni _____ €/kk, olemme sopineet että saan rahat käyttöön seuraavasti _____

Sitoudun opettelemaan itsenäistymiseen ja aikuisuuteen liittyviä asioita, kuten ruoanlaittoa, taloudenhoitoa, raha-asoiden hoitoa ja muita elämiseen liittyviä asioita.

Osastolla voin oleskella _____ välisenä aikana.

Jos tunnen itseni kipeäksi, otan yhteyttä osaston aikuisiin.

Olen lukenut ja ymmärtänyt yllä olevat säännöt ja lupaan toimia niiden mukaisesti.

Päivämäärä

Allekirjoitus

Itsenäistymisasunnon yleiset säännöt

1. Asuntoon ei saa tuoda päihdyttäviä aineita
2. Asunnossa alkaa hiljaisuus klo 22.00 ja samalla vieraat poistuvat
3. N.N. viettää arkiyöt omassa asunnossaan ja kun tulee paikalle, ilmoittautuu yöhoitajalle (toistaiseksi)
4. N.N. saa opintotuen omalle tililleen ja hän saa hakea osastolta aamu- ja iltapalatarvikkeet osaston työntekijän paikalla ollessa maanantaisin ja keskiviikkoisin (tarvittaessa sunnuntai-iltana, jos ei ole keskiviikkona hakenut)
5. N.N. syö päiväruoan osastolla (toistaiseksi)
6. N.N. saa talolta lääkäri- ja lääkekulut, bussikortin sekä koulukirjat
7. Siivous on kerran viikossa
8. Jos N.N:lle tulee yövieraita, täytyy siitä sopia osaston aikuisen kanssa
9. N.N. saa pestä pyykit talon koneella ja käyttää talon pyykinpesuaineita
10. N.N. ostaa hygieniatarvikkeet itse
11. M.M. saa yöpyä yhden kerran viikossa N.N:n luona ja saa tällöin myös syödä osastolla
12. N.N. saa harrasterahaa kuukaudessa niin, että voi ostaa 10 kerran liikuntakortin

Yhteisistä säännöistä kiinni pidettäessä kaikki sujuu paremmin.

N.N. allekirjoitus

ohjaajan allekirjoitus